

De quadam alia distinctiōe articuloꝝ fidei.

Et alia distinctiō quorundā modernoz. q̄ symbolū in quatuordecim diuidit articulos. Diuidit enim primū et tertium et quartum articulos supra positos / quēlibz in duos. nonū uo et decimū redigūt in unū. pur uidetur distinguī symbolū nycenum qd̄ cantat̄ in missa. Et fm̄ hanc distinctiōez ponūtur septē articuli p̄tinētes ad diuinitatē. et alij septē p̄tinētes ad hūanitatē. sic sc̄z. Nam symbolū aut est de deitate. aut de humanitate.

De septē articulis p̄tinētibz ad deitatē. Et p̄rio de p̄mo.

Si autē est de deitate. tūc p̄mus articulus est unū deū tantū esse. Et est iste. Credo in deū. Scōs articulus est patrē esse unū deū creatorēq; oim. Et est iste. Patrē omnipotentē / creatorē celi et terre. Et ut supra tactū est isti duo articuli fm̄ assignatōem precedentē nō sunt nisi unū articulus. **T**ertius articulus est filiū ei⁹ unū cum esse unū deū sibi equalē. Et est iste. Et in Jesum xp̄m filiū ei⁹ unūcū dñm nostrum. **Q**uart⁹ articulus est spiritū sanctū esse unū deum ab utroq; p̄cedentē. Et est iste. Credo in spiritū sanctū. **Q**uint⁹ articulus est deū pctā dimittere / his q̄ sunt in ecclesia et habēt cōionem ecclesie et nō alijs. Et est iste. Sanctā eccliam catholicā. **S**anctoz cōionez remissionē peccatoꝝ. Et sic ut supra tactū est cōiungūt isti duo articuli in unū sc̄z non et decim⁹. **S**extus articulus est deū suscitaturum mortuos. Et est iste. Carnis resurrectōez. **S**eptimus articulus est deū esse remuneratōrē bonoz. Et est iste. Vitā eternā. Sub quo etiam cōprehendit̄ deum esse punitōrem maloz.

De septē articulis p̄tinētibz ad hūanitatē.

Si autē symbolū sit de humanitate. tūc articulus p̄mus est q̄ xp̄s cōceptus est de spū sancto. Et est iste. Qui cōceptus est de spū sc̄to. **S**ecūndus articulus est filiū dei natū esse de uirgine Maria. Et est iste. Natus ex maria uirgine. Et ut supra tactū est isti duo articuli fm̄ assignatōem p̄cedentem

nō sunt nisi unū articulus. **T**ertius articulus est filiū dei esse passum crucifixum mortuū et sepultū. Et est iste. Passus sub pontio pilato. crucifix⁹ mortuus et sepultus. **Q**uartus articulus est filiū dei descēdisse ad inferos. Et est iste. Descendit ad inferna. **Q**uintus articulus est filiū dei resurrexisse a mortuis. Et est iste. Tertia die resurrexit a mortuis. **S**extus articulus est filiū dei ascēdisse ad celos sedereq; ad dexterā patris. Et est iste. Ascendit ad celos sedet ad dexterā dei patris oīpōtētis. **S**eptimus articulus est filiū dei iudicaturū bonos et malos. Et est iste. Inde uerturus est iudicare uiuos et mortuos.

ExPLICIT tractatus prim⁹ huius libelli qui est de expositiōe articuloꝝ fidei

Incipit tractatus scōs de decē p̄ceptis legis et eoz expositiōe

Quoniam circa tractatum de p̄ceptis legis summam tangēda sunt. qd̄ est p̄ceptum. Qualiter p̄cepta distinguātur. Expositio p̄ceptorū. De numero et sufficientia p̄ceptorū. Qualiter in ipsis p̄ceptis septē capitalia. p̄inde alia pctā p̄hibeātur.

De diffinitōe p̄cepti et eius expositiōe.

Diffinit autē p̄ceptū ab alijs / bus sic. P̄ceptū est impium obligās ad obseruatōem rei vlt̄ actus impati. Extrahit radicaliter hec diffinitio a diffinitōne p̄cepti quā dat augu. libro de uirginitate dicens. P̄ceptū est. cui nō obedire peccatū est. **D**icit in dicta diffinitōne obligās ad obseruatōem ad dñm cōsiliū. qd̄ p se nūq; obligat. ut dicit augu. q̄uis per accūs id quod consiliū uideat obligare. ut pote si in casu p̄ceptū nō possit impleri nisi fiat cōsiliū. ut si nō possim sustētare parentes. s. patrē et matrē nisi uendā omnia tunc tenerer oī uendere. Quod quidē de se cōsiliū. nec obligat nisi in casu p̄ accūs ut exemplificatū est. **E**t si obijciatur qd̄ similr obligat uotū ad obseruatōem / et sic

Compendiū theologie

conuenit ei precepti diffinitio. Responde
Aliquid uouere est tantū cōsiliū nec quēq;
obligat nullus enī contra suā voluntatē
obligat ad uouendū sed qui uouerit/ ob
ligat necessario ad reddēdum. Et hoc id
est quia reddere uotū est precepti/ sed uo
uere est cōsiliū.

De varia distincti one variaq; assignatiōe preceptorum in tabulis legis

Distinctio autē ponit varia p̄
ceptoz Joseph⁹ enī dicit qnq;
mandata esse scripta in yna ta
bula et qnq; in alia Orig. autē
ponit quatuor in yna et sex in alia Augu.
autē ponit tria in yna et septē in alia/ ut po
te tria que p̄tinēt ad deū in p̄ma tabula/ et
septē que pertinent ad primū in secunda
Et hūc modum augustinū/ seq̄tur cōmu
nis opinio. Quō enī augu. ponit tria esse
in yna tabula et septē in alia/ hoc magis di
cere uidet̄ pro dignitate q̄ p̄ scriptura. eo
q̄ tria p̄tinēt ad dilectōez dei et septem ad
dilectōem proximi. Unde si cōsiderētur
ipse tabule et eaz scriptura in se sicut cōsi
derant hebrei et iosephus/ sic ytraq; tabu
la cōtinebat quinq; mandata seu p̄cepta.
Si autē considerent̄ fm respectū et relati
onē eoz ad que dicta mādata ordinabāt
cum tria ordinētur ad deū et septē ad pri
mum poterit talī sine cōsiderato/ dici tria
esse in yna et septē in alia.

Expositio prece ptorum legis Et primo primi.

Nunc autē accedēdū est ad expo
sitōz singuloz p̄ceptoz Et cū
lex p̄ceptoz posita sit p̄pter trās
gressiōes cōhibēdas (ut p̄ ad
Gal. iij. et tripl̄r transgressio fiat. s. corde
ore et ope. et hoc q̄dem tā quo ad deum. q̄
etiā quo ad primū/ ut p̄fecta sit cōhibitiō
trāsgressiōis. p̄fecta ponit̄ lex p̄hibitiō
nis et sic mandatorū seu p̄ceptoz subse
q̄tur iniūctio. Et primo q̄stum ad deū p̄
hibet̄ primū p̄ceptū cor ab idolatria. ut
deus sc̄z diligatur toto corde. Est enī de
colendo deo. Et colere deū. ut dicit glosa
est sese toto mētis affectu illi mancipare.
Et est istud. Non habebis deos alienos
corā me. Quasi dicat De hēbis deū. nō
alienū. Exponēs q̄ dixit deos subdit

Non facies tibi sculptile. i. imaginē scul
ptā. quod uocat aug⁹ idolū. neq; similitudi
nē oīm q̄ in celo sunt desup/ et que in ter
ra deorsum. et que expositō est uerbi p̄re
cedētis. Vel fm Orig. sculptile siue ido
lū est/ q̄ nō habet similitudinē in natu
ra sicut cymera. Similitudo autē est eoz
q̄ aliqua; hnt in natura similitudinē. ut
imago hominis uel bouis ad uerū hominē
uel ad uerū bouem/ q̄ uidetur per hoc q̄
seq̄tur que in celo desup et que in terra de
orsum. **S**ed ex hoc uidetur q̄ p̄hibeātur
imagines que ad literā sculptilia sunt/ q̄
sculptūtur. Sed n̄ uidetur q̄ an̄ incarnatō
nem quādo data fuit hec lex/ nulla in li
gno uel i lapide sculpi potuit incorpali
dei imago. q̄ imago spūs/ fingi non po
teat. Et p̄pterea ante incarnatiōem repro
bande erant imagines. Sed q̄ hoc fieri
potuit post incarnatiōem filij dei. p̄pter h̄
ex tūc fieri concedūtur et ab ipso quidē q̄
legem tulit et disp̄sare potuit scilicet x̄po.
Uñ refert damas. q̄ x̄ps ab agario regi mi
sit in p̄ano imaginē suam. eo q̄ pictor ab
eodē rege missus/ ad depingendū imagi
nē x̄pi/ nō poterat uultū eius p̄re clarita
te intueri. ut eius singula lineamenta et
membra p̄re describeret. Sed q̄ hec r̄
sio/ nihil omnino ap̄d ynu populū iude
um ualere quoniā nostras imagines re
prehendūt. ideo aliter dici potest. q̄ non
simpliciter prohibētur oīno fieri imagies.
Unde beda. Imagines fieri nulla litera
diuina uetuit. hāz etenī aspectus multū
cōpunctōnis soler p̄stare cōtuentib⁹. et eis
qui l̄ras ignorāt quasi uia de x̄pi passio
ne exhibēt recordatiōem Salomon enim
instinctu dīno eas fecit in tēplo dei. Sed
oīno prohibētur fieri ad hūc uidelicet fi
nem ut adorētur et colātur. Unde seq̄tur
Neq; adores neq; colas ea. Ad adorādū
igitur et colendū p̄hibētur imagines fieri
Nos autē nō adoramus imagines. sed re
fertur honor et adoratiō ad imaginatū. sc̄z
ad deū uel ad sanctū eius cui⁹ est imago.
ut dicit augu. lib. iij. de doctrina xp̄iana.
Seq̄tur Nō adorabis neq; coles Inē
que sic distingue. Non adorabis sc̄z uene
ratōne corpis. ut inclinādo eis uel genu
flectendo. Neq; coles sc̄z affectōne mētis
Unde glosa Aliud est colere aliud est adora
re. Potest quis inuitus uel adulādo regi
bus idolatris/ uel tormētis uictus/ ado

rare: cum tamē sciatur idolū nihil esse. et sic nulla mētis affectiōe ad idolū moueri. et p cōsequens nec colere. Colere enī est toto mētis affectu et studio mācipari. **S**equitur. Ego enī discretiue dicit. quasi dicat Ego nō alius. Sum dñs et iō timēdus Deus tuus et ideo diligēdus. Fortis zelotes. i. diligēs amator. **Uñ** deut. v. Deus tuus deus emulatoz visitās. s. puniendo iniquitates patrū scilicet non custodiētium precepta data in filios. i. puniēs etiā ipos filios. si patres ista nō custodierint. Pununt enī quādoqz filij p peccato patrū temporaliter/ nō eternalit. Et sic intellige illud Ezech. xviij. Filius nō portabit iniquitatem patris etc. scz eternalit. **Uel** visitās peccata patrū in filios etiā eternalit. Non aut quia sunt peccata patrū. sed qz sunt peccata filioz imitantiū peccata patrū. **Uñ** qz in tertiam et quartā generatiōem. Hoc dicit. qz quādoqz solent patres in tertiam et quartā generatiōem viuere. et plerūqz filioz vel nepotū suoz molestius ferre cruciatūs qz propositos. **Eoz** qui oderūt me. i. peccatorū et maloz. Et cōtra faciēs mīam in multa milia. i. in oēs. Et ponit ibi finitū numerū pro infinito. Diligētibus me et custodiētibus precepta mea. **Iste** terminus. et ponit ibi expositiue p id est custodiētibus. Qui enī diligit deū/ precepta eius seruat. **Uñ** deut. x. Si quis diligit me sermo nē meū seruabit. **Sed** querit qualr istō posset dici primū preceptū. cū dilectiō dei dicat primū mandatū. **Matth. xxij.** Hoc est (loquēs de dilectiōe dei) primū et maximū mandatū. Respondet qz illō mandatū de dilectiōe dei idē est cū hoc pmo precepto decalogi. **Iubet** enim primū preceptum decalogi vñ deum colī et nihil ei in amore preferri. et sic idem est. vel equipollet pmo mandato. iuxta preallegatū. **xxij. capitulum Matth.** **Uel** potest dici qz dilectiō speciale mandatū nō est. sed radiz stipes ceteroz. ad quod scilicet cetera mandata reducuntur. **Uñ** primū mandatū dicitur nō ordine sed dignitate. i. inter cetera precipuū et maximū. cum oia cōphendat.

Expositio secundi

precepti.

Secundū preceptū cohibz os a piurio. a blaffemia. a mendatō et est istud. Non assumes in va-

nū nomen dei tui. s. false vel superflue. vel dolose p nomē dei iurādo. vel mētendo. vel ipsum nomē blaffemando. vel puerse de deo sentiēdo. **Uñ** si obijciat qz fm istā expositiōem/ istud pñet ad quintū preceptum secunde tabule. s. ad illud. Non loquaris contra proximū tuū falsū testimoniu. vbi agit de piurio. **Dic** qz iurās falsum. duplr peccat. **Primo.** s. cōtra primū suū. cū decipiēdo. et isto mō ex pre verbi quod ordinatū est ad primū. et quo ad hoc cadit sub dicto quinto mādato seu pcepto secunde tabule. **Item** secūdo peccat. inuocando ad cōfirmatiōem falsitatis vel deceptiōis/ teste diuina nā veritate. et isto mō peccat i deū. et quo ad hoc habet sub isto secūdo mandato seu pcepto pme tabule. **Secūdo** in isto loco. **Uñ** hęc enī habebit dñs hominē infontē. i. innocentē scz quin apud deū nocētis penas exoluat. s. qui assumpserit nomē dei frustra. **Uñ** deutero. v. Non usurpabis nomē dei frustra. qz nō erit impunitus qui sup re vana nomen dei assumpserit. **Uel** nō habebit dñs infontē id est innocentē. hoc est a culpa immunē cum qz assumpserit nomen dei frustra. qz vt habet ecclias. xxij. Vir multū iurans replebit iniquitate et non discedit a domo ei. **Uñ** plaga. **Sed** qd dicit de istis magnatis et secularibus/ qz cōsuetudinē hñt iurandi. nūqd trāsgrediūtur istō preceptū seu mandatū et peccāt mortali. **Alij** rident distinguēdo. dicētes qz piuriū multipliciter dicit. s. indiscreta iuratio. vtpote quādo qz inutilr iurat verū. vel qñ sine de liberatione iurat. et tūc nō credunt esse mortale peccatū. **Uñ** tūc fit pter preceptū. sed nō contra pceptū/ nisi forsan nimia eēt assuefactio. **Alio** modo sumit piuriū. vbi vel quādo qz iurat cū deliberatiōe illud qd iuramēto nō esset asserendū/ imo nec simpliciter dicēdū seu loqndū. sed potē oppositu. et tūc credit esse mortale peccatū. **Alij** distinguūt dicētes/ qz piuriū multipliciter dicit. **Uno** modo falsa iuratio. qz si fiat ex ignorantia/ adhibita tamē pū diligētia debita/ nō est peccatū. **Sed** si fiat nō adhibita diligētia debita. peccatū quidē est sed veniale. **Si** aut falsa iuratio fiat sciēter. vtpote cū mendaciū iuramēto cōfirmatur. tūc nisi tantū iocando fieret. semp est peccatū mortale. **Alio** modo dicit piuriū trāsgressiō iuramēti iā facti. qd si fuit licitū

Compendiū theologie

tum. semp est ipsa trāsgressio mortale peccatū. Si vero illicitū. trāsgressio illi⁹ nō est peccatū. sed illud illicitū sciēter iurasse fuit peccatū. Tertio modo dicit per iurū indiscretū iuramentū. qđ ponū (nisi alia aggrauaret circūstantia) veniale peccatū. **I**te nomē dei patris/est filius. qz ipm patrē notificat. Homē ergo dei in vanum assumit qui ipm xpm purā creaturam ponit seu asserit. qz sic ponit ipm esse vanū vel vanitatē. **U**n ad romā. viij. Vanitati subiecta est oīs creatura. Sed cum xps veritas sit. vñ Jo. xij. Ego sum via veritas et vita. nullaten⁹ poterit esse vanitas. et sic nec pura creatura. Quid ergo absurdus qđ illā firmissimā veritatē ponere vanitatē. et illud verbū virtuosum sustētans oīa vt habet ad heb. i. ponere vanū et sustētātū. **D**eniqz tertō modo nomē dei assumit ille in vanū qđ nomē xpi. vñ dicit xpīanus. p peccatū vanū reddit et mortuū. **H**omen qđpe sup hoies scriptū vt viuant ipi iuxta qđ loqitur xps apocal. iij. Et scribā sup eum nomē dei mei et nomē ciuitatis dei mei noue hierlm. que descendit de celo a deo meo. et nomen meū nouum.

Expositō tertii pre

B **Q**uartū pceptū prinēs (cepti ad deū/cohibēs trāsgressione in ope est) **V**emento vt die sabbati sanctifices. i. sanctū et seriatum habeas. cessando ab omni ope seruilī. **U**bi nota. qđ in qđtū sabbatū designt quietē interiorē a prauis affectōibus/et exteriorē ab oībus seruilib⁹. pter illi⁹ diei determinatōem/ morale est hoc pceptū et scriptum in corde hūano. sicut alia decalogi mandata seu pcepta. **N**atura enī dicitat esse vacandū aliqñ quieti. et orōni. et diuine laudi. Sed qz tali die. s. sabbato. et a talib⁹ rebus grossiorib⁹ abstinere/nō dicitat cōscia. sed sola exterior iussio diuina qđtum ad hoc fuit cerimoniale hoc mādatum. et soluendū. i. solui poterat. **C**irca qđ est aduertendū. qđ in dñica resurrectōnis dñice/ex statuto ecclesie mutatum est sabbatū in dñicam/ ne videremur iudaisare. Quia ex quo veritas luxit. trāsiit legē ymbra. et hoc quo ad cerimonialia. **E**t si quera⁹ quare alie iudoz festiuitates nō picipiebant in decalogo. **D**ic qđ cetere eorum festiuitates/fuerūt tantū cerimonias.

les. nec ab oībus sunt obseruāde. hoc autē pceptū/magis morale est qđ cerimoniale/iō in decalogo ad quē oēs tenent semp precipiendū erat. **S**eqtur deute. v. vñ sumit hoc pceptū. **S**ex enī dieb⁹ facies opa tua. septimo autē die qđ est dies sabbati nō facies in ea quicqđ opis. **E**t subdit rōem pcepti. **S**ex enī dieb⁹ fecit de⁹ celū et terrā. vt patz **B**en. i. et requieuit die septimo. non quasi lassus. Sed ponit ibi requieuit p cessauit. sicut dicit apoc. iij. Requiem nō hnt die ac nocte dicētia sanctus scrūs. et. i. dicere nō cessabāt. **I**ta sumit in dicto passu requieuit p cessauit. **N**ihil enī vltius fecit nouū cui⁹ nō fecerit prius materiā vt pote te corporaliū. vel similitudinē. vt pote spiritaliū. **O**patur tñ adhuc quōtidie creatura gubernādo. vt dicit **J**oh. v. **P**ater meus vsqz modo operat et ego operor. **C**irca qđ dicit augu. lib. iij. sup **B**en. **S**ic requieuit vt nouā creaturā vltius cōderet nullā. nō vt que cōdiderat cōtinere et gubernare cessaret. **E**t bñ dixit diei septimo. qđ est dies sabbati. et pro id est sanctificauit eū. i. sanctū et celebrē eum hīe voluit. vt scilicet nō fieret opus seruale in eo. et sic nō interdicit opus charitatis. nec necessitat⁹. **U**n patz qđ poterūt exhiberi ecclīastica sacramēta. sicut enī poterāt circūcidere sabbato. et nos etiam die dñica sacramta possimus exhibere. et opa charitatis. vt elemosinas. et opa necessitatis exercere. vt bibere comedere. (pcepti.

Expositio quarti

H **I**n quo ad deū tria ponūtur pcepta. **Q**uantū autē ad primū ponūtur septē sequētia. quozū vnū est affirmatiuū et sex sunt negatiua. **A**ffirmatiuū autē et quartū in ordine principali. sed primū in his qđ respiciūt proximū est illd. **H**onora patrem tuū et matrē tuam. **P**er qđ mādatū natura qđ corrupta est/ad ordinem naturalē reuocat. **N**ec fuit necesse hmoi pceptū dari parētibus respectu suoz filioz. **C**rescente enī virtute in filiis/decreuit virt⁹ in parentib⁹ fm naturā. et deficiēti virtuti/deficit iuste subsidiū. **U**n quia minorat virtus seu vigor in pentib⁹ et angel⁹ in filiis datur pceptū vt filij subueniāt parētib⁹. **N**ec fuit necesse dare hmoi pceptū pentib⁹ de filiis/quis prio ipsi filij fuerūt im-

potentes. qz natura etiam corrupta ad id cogit. eo qz naturalr succus ascendit a radice ad ramos et rō ecōuerso. Et Crisosto. Hoc est amor in hōib⁹ / qd est humor in arboribus. ¶ **¶** Aut ergo. Honora patrē tuum duplici. s. honore. et reuerēdo. et necessaria p̄bendo. Patrē tam spūalem q̄s carnalē. Intelligit etiā de patre deo q̄ potissime est honorādus. Un̄ mal. i. Fili⁹ honorat patrē et seru⁹ dñm. Si ergo p̄ ego sum vbi est honor me⁹. Et matrē tuā carnalē. necnō et spūalem. s. eccliam. De q̄ ad Gal. iij. Illa autē que sursum est hirlm / libera est. q̄ est mater nr̄a. Noīe etiā patrē et m̄ris oēs primi intelligunt. vt dicit augustinus. Un̄ fm̄ ipm̄ oīa vendēda sunt et danda p̄ paupib⁹ in extrema necessitate. qd si nō sit / trāsgredīt istud mādatū. Si ergo noīe patrē et m̄ris / oīs primus intelligitur / et nobilissimū inter proximōs ponit p̄ oībus. s. p̄m̄ et matrē. claz est q̄ illis p̄cipue honor debet / et subsidū. ¶ **¶** Et vt firmius obseruet adhuc hoc p̄ceptū / subiūgit premiū dicēs. vt sis logeu⁹ sup̄ terrā. Nā eccl. iij. Qui honorificat patrē et matrē. vita viuet longiore. Iustū enī est vt q̄ alteri⁹ vitā sustētat. vitā illius plōgetur. Sup̄ terrā inq̄t scz tā moziētū q̄ viuētiū. eo qz pietas ad oīa vtilis est. p̄missio / nē hñs vite q̄ nūc est et future. i. ad thi. iij

Expositio quinti

Quintū autē prece (precepti) ptū principale. et scdm̄ in ordīne eoz q̄ respiciūt primū et primū negatiū / est istd. Nō occides. Vbi p̄cipit qz nō ledat proximū in sua p̄sona. Nō occides igit supple hoīez teipm̄ videlicz. vel aliū. et duplr. videlicet aīa vel corpe. ¶ **¶** Sed p̄trariū huic p̄cepto videt haberi exo. xxij. Et maleficos nō patieris viuere. In quo v̄bo p̄cipit dñs fieri occisionē hic vero phibet. vñ cōtrari⁹ sibi ip̄i videt in legislatiōe. S3 ad hoc dicit qz p̄sone priuate q̄ nullā habet iurisdicōem vel autoritatē / hic phibet occidere legi autē vel ministro iusticie p̄cipit occidere Exo. xxij. Et sic nō est cōtrarietas. qz nō est circa idē seu respectu eiusdē. ¶ **¶** S3 nūquid aliquo modo priuate p̄sone licz absqz trāsgressiōe occidere videt qz sic. ad min⁹ in sui defensiōe. hoc ei iura p̄mittūt scz iniuriā p̄pullare et p̄pate vim vi repellere.

re. Itē ex ordine charitatis deo potius subuenire vite p̄rie. q̄ vite aliene. Unde volentē me p̄imere / poti⁹ occidere deo q̄ p̄mittere me occidi. Sed cōtra hoc videt esse illd math. v. Si q̄s te p̄cusserit in vna maxilla / p̄be ei et aliā. Et iō dicit quidā qz nullo mō licet occidere etiā defendendo / maxie autē viro p̄fecto. Et hec videt esse opinio anselmi. Nec fm̄ eos deo opinari qz me occisur⁹ sit / si eū nō occidero. sed qz de⁹ prestabit mihi auxiliū / vel euasione aut fuge beneficiū. Alij volūt qz in sua defensione liceat occidere. eo qz lex occidere iubēdo vel saltē p̄mittēdo / talem defendentē se / in dicto casu iudicē cōstituit in aduersariū. Un̄ ipm̄ vice legi interficit. vñ lex p̄bēdo autoritatē / extulsa a pctō. Hoc tñ intellige. si necessitas ē inuitabilis. qm̄ si te p̄cusserit aduersarius et fugerit vel p̄cutere destiterit / eū repellere nō licet. vel seq̄ fugientē. qz hoc nō fieret ad p̄pulsatōem iniurie. sed ad vltionē. q̄ spectat ad solū iudicē. Et rudent isti ad illd math. v. Si q̄s te p̄cusserit in vna maxilla. rē. qz illd cōtinet cōsiliū non p̄ceptū. ¶ **¶** Et nota hic qz homicidiū multis modis fieri dicit. Fit enim qñqz sola mēte p̄ odii fraternū. Un̄ Joh. epla. i. ca. iij. Qui odit fratrem suū homicida est. Itē prauum exemplū relinquēdo. Ut enī dicit gregorius tot mortibus digni sunt. q̄t prauitatis exēpla reliquerūt. Itē lingua et hoc tripliciter vel scz p̄tra legē quēqz morti adiudicando. Un̄. ij. reg. xij. dicit dauid variā p̄cussisse gladio qz morti dolose et iniuste adiudicauit. Itē mentiēdo. Un̄ Sapiē. i. Ds qd̄ mentit occidit aīam. Itē cuiqz detrāhēdo. vñ dicit bernard. qz detractor vno ictu tres aīas interficit. suā. s. et illi⁹ quē sua detractōe inficit. et illius de quo detrāhit. qz sibi forsan p̄iudiciū mortis vel dāni irrepabilis sua detractōe parat et acq̄rit. Itē fit homicidiū manu q̄licūqz scilz p̄emptōe exteriori. siue p̄ gladiū. siue per venenū. siue p̄ aliā penā. Itē fit homicidiū p̄ subtractōem victus. scz corpis. Un̄ Amb. Pasce fame morientē. qz si nō pascis occidis. Siue victus subtractōe id ē verbi dei. Unde Ezech. iij. Si loquente me ad impiū. rē. Non annūciaueris ei rē vt auertat a via sua impia. rē. et ipse impius iniq̄tate sua moriat. sanguinē eius de manu tua req̄ram. Unde versus. Exēplū

mens. lingua. manus. subtractio victus.
Corporis et aie. dici faciunt homicidam

Exposito sexti pre-

Ex tunc preceptū in or- (cepti
dine principali. et tertiū eoz q̄
respiciunt primū est istd. Non
mechaberis. Ubi p̄cipit vt nō
ledatur primū in re sibi coniuncta p̄ legē. scz
in vxore. Et accipit hic sub noie mechie/
om̄is illicit⁹ concubitus. et quicunq; coit⁹ for-
nicari⁹. quōis mechia magis p̄prie adulte-
riū dicit. De hos ei grece/adulteriū dicit
latine. Et ad hanc reduci p̄t fornicatio
spiritualis sicut ydolatria. De q̄ Jere. iij.
Dechata est cū lapide et ligno. Potest
etiā ad hanc reduci expositio praua sacre
scripture. Uñ. ij. ad Corin. ij. Non sumus
sicut plurimi adulterātes verbū dei. Uñ
hic nota q̄ fornicatio est mortale peccatū
Videtur tamē p̄trariū eo q̄ actus natural.
Actus naturalis nō est pctm̄. In sup̄ cuz
coire sit necessariū ad p̄seruatōem speciei
sicut comedere ad p̄seruatōem individui
et in necessitate vt fame liceat etiā nō sua
rapere et comedere. qz tpe necessitatis om̄ia
sunt cōia. videtur similr q̄ in seruētī deside-
rio coeūdi/posset q̄s nō suā rapere et cū ea
coire. Ad quod dicit q̄ actus fornicatōnis
dupl̄r dicit. Uno modo dicit naturalis
eo. s. qz naturaliter fit. Alio modo dicitur
cōtra naturā. Et iuxta istum scdm̄ modū
dupl̄r adhuc dicit contra naturam. Uno
modo quādo fit cōtra naturā cōcubitū
qui est maris cū femina. et isto modo pōt
dici actus innaturalis. quia p̄tra natura-
lem cōmixtōem. Alio modo dicit contra
naturā. qz scilz naturā in suis naturalib⁹
vulnerat et spoliat gratuitis. scz bono grē
et virtutis. Et isto vltimo modo/ōis for-
nicatio est cōtra naturā sicut om̄e pecca-
tū mortale. Corrupt enim naturalia et de-
struit om̄ia gratuita. Et qz isti sunt effect⁹
mortalis peccati/ p̄pter hoc patz fornicati-
onē esse pctm̄ mortale. Et sic patz solutio
argumēti/ qz licet fornicatio sit actus na-
turalis/ qz scz naturalr fit. est tñ innatura-
lis qz naturā corrūpit. Nec sequitur q̄ sit ac-
tus naturalis qz naturalit̄ fit. q̄ propte-
rea nō sit pctm̄. vbi non debito modo fit.
Et intellige q̄ coitus qui de se natura-
lis est/ post p̄tractā p̄ peccatū primi parē-
tis cōcupiscētiā/ est sicut cibus veneno

iunctus. q̄ quōis de se naturalis sit. tñ p̄-
pter venenā admixtōem interficit. nisi bñ
ficio tyriace/ comedenti subueniat. Pari
modo et aīam cōcupiscētia carnalis inoz-
dinata interficit/ nisi beneficio matrimonij
et honestate nuptiarum intercipiatur.
Nec ē simile de extrema necessitate famis
et desiderio seruētī coitus/ qz si in necessi-
tate famis nō subueniat p̄ alienū esuriē-
ti/ p̄iret in diuiduū. Non sic autē p̄iret spe-
cies generis hūani/ si nō satisfiat per coi-
tum alicui⁹ cū aliena. Nam saluat in alijs
Etiā ipse posset aliter saluare scz cogno-
scendo suā propriā vxorē. Sed quare
ponuntur duo p̄cepta circa phibitōnē illi-
citi coitus. s. Non mechaberis et nō cōcu-
piscēs vxorē proximi tui. cū vnū sub alio
possit subintelligi. Et similr de istis duo-
bus. Non furtū facies et nō cōcupiscēs rē
proximi tui. cuz oīs qui furat rem primi
concupiscat/ et sic possit primū contineri
sub secūdo. Augu. soluit q̄ in duob⁹ p̄-
ceptis. s. nō mechandi et nō furādi/ om̄ia
opa interdicta sunt. in alijs autē duob⁹ in-
terdictis ipa omnis cōcupiscētia. Et quia
vtrobiz est peccatū/ vtrobiz est mādātū
prohibitoriū. Nec similr fit phibitio de
volūtate occidēdi sed tñ de actu. qz natu-
raliter sunt proni hoīes ad velle luxuria-
ri et ad actū luxuriandi. Similr ad volū-
tatē habēdi alienū et ad actū. sicut ad ra-
pinā et furtum. Et iō due sunt phibitōes
et data duo p̄cepta phibitoria. vnū cōhi-
bens ipam voluntatē aliud cōhibens ip-
sum actū. Non sic autē est in occidēdi. qz
homo naturalit̄ abhorret tam voluntatē
occidēdi q̄s actū. Quelibet enī creatura
suā spēm amat et nititur eā seruare nō de-
struere. nisi cū extra se erit p̄ furore ire vel
temere concupiscētie (precepti.

Exposito septimi

Ex primū preceptum in ordine
principali et quartū in ordine
eorum que respiciunt proximum.
quo scilz phibet ledi ipse pro-
ximus/ in rebus sibi nō p̄ legem cōiunctis
sed fortuitis. et est istud. Non furtū facies
Est autē furtum p̄tractio rei aliene/ in
uito dño/ animo lucrādi. Florāter dicit
cōtractio quia q̄s furtū nō facit nisi ope
cōtractet. Dicit etiā rei aliene. quia i re
que plenissime mea est/ nō facio furtum.

Secus aut si q̄s habeat mecū rem cōem
Dicit inuito dño. qz si credat dñm per
 missurū / z sub̄t iusta causa sic credendi
 etiā si dñs nō erat cōcessurus / nō tenetur
 furto. Si autē nō subsistit iusta causa sic
 credēdi / tenet furto. Ecōtra si crederet cō
 tractare rem dño iuito licet etiā cōtractet
 dño volēte. peccat tñ mortalit̄ z furtū fa
 cit. qz in peccatis cōtrahēdis z cōmitten
 dis / intētio principaliter attendit̄. **D**i
 cit etiā animo lucrādi. qz si q̄s ancillā ali
 enā in meretricē rapuerit / nō lucrī sed li
 bidinis causā / furtū p̄rie non facit secus
 autē si eā rapiat vt vēdat. **E**t nota q̄ ex
 tremā necessitate excusatur fur. qz tpe tan
 te necessitatis oīa sunt cōmunia. **E**t in
 tellige q̄ sub noīe furti intelligit̄ phibita
 om̄is vsurpatio illicita rei aliene animo
 dico lucrādi. q̄lis est rapina. vsura. nego
 ciatio fraudulenta z hmōi. **E**t nota q̄
 nō dicit. Nō facies rapinā / q̄uis rape sit
 generalius q̄ furari. Nam om̄is q̄ furat̄
 rapit z non ecōuerso. Qd̄ fecit ideo. quia
 iudei q̄bus hmōi p̄cepta data sunt / p̄nio
 res sunt ad furtū qd̄ est occultū. q̄ ad ra
 pinā vbi testis adest. **E**t ideo occurrendo
 magis p̄culoso / furtū in phibitōe nomi
 nauit nō rapinā. Voluit tamē a pte totū
 intelligi. vt pote p̄ furtūz om̄e rei aliene
 vsurpatōem. **P**er hoc etiā phiberi vide
 tur nefiant violētē z nimie exactiones et
 tallie principū z militū in pplm suū. quia
 hoc videt̄ rapina esse. z species furti. **P**ro
 pter qd̄ d̄. **E**sa. i. **P**ricipes tui infideles
 focij furum. Sed circa hoc distinguit̄ ab
 aliq̄bus. qz aut tallie ille fuit sup seruos.
 aut sup colonos terre. **S**i sup seruos. cū
 nihil habeat nisi noīe dñi sui. videt̄ qd̄ do
 minus seruū suū talliare possit. z onera
 re q̄stuncūq̄ vult. **P**otest tamen dñs ni
 mis angariādo seruū suū / nimis q̄s erigē
 do et opprimēdo eū ita grauiter sic cōtra
 istd̄ p̄ceptū faciēdo peccare. qz iusticia
 dei erigit / vt vnusquisq̄ re sua debite tra
 tur. Non tamen vt sit rapina dicunt. nec
 oportet de necessitate restituere. licet pie
 tas hoc erigat. **S**i autē fiat sup colonos
 terre siue inhabitātes terrā / tūc taxanda
 est illaz talliaz seu exactionū acceptatio
 fm laborē principis vel militis quē hñt
 in defensione illius terre. quā ipsi coloni
 sic talliati inhabitāt. z etiā fm expensas
 quas necesse est principi vel militi facere

fm suam moderatā z honestā familiam.
 z si vltra erigāt / rapina est. z p̄ istud p̄ceptū
 inhiberetur. (p̄ceptū

Expositio octau

Octauū p̄ceptū in ordie prin
 cipali z quintū in ordine eozū
 que respiciūt primū quo. s. phi
 bet quis cōtra primū transgre
 di ore. s. ferendo falsum testimoniū **E**t est
 istud. Non loq̄ris cōtra primū tuum fal
 sum testimoniū. **I**n quo z piurū z mē
 daciū phibent. qz vt dicit aug. lib. de mē
 dacio. **O**m̄e mendaciū / hoc genere verbi
 cōplectitur. Quisquis enī aliqd̄ enūciat
 phibet testimoniū animo suo. vñ si mē
 titur / falsum testimoniū animo suo phi
 bet. **P**er hoc autē q̄ hic dicit contra p̄
 riuū. vt dicit aug. de questionib⁹ erodi.
 non videt̄ prohibere mendaciū qd̄ p̄dest
 alicui z nihil obest ei cui mentit̄. **E**t argu
 mentū q̄ est aliquod genus mendaciū qd̄
 non est mortale peccatū. illud scz qd̄ non
 fit cum libidine decipiendi vel nocendi.
Nec enī om̄is intentio vel libido fallēdi.
 efficit mortale peccatū. **P**redicat̄ enī hoc
 cōmpleū intētio fallēdi / et de mendacō
 p̄ncioso z de mēdacio iocoso. z de mēda
 cio officioso. sed tamē p̄ prius z p̄ posteri
 us. **E**t de se fm suam primariā intentōez
 nō dicit nisi de mendacio p̄ncioso **E**t id̄
 solum fm se mendaciū p̄nciosum a mul
 tis reputat̄ esse mortale peccatū. vt videt̄
 velle p̄positū z magister Duilhelmus
 antiodorensis z alij magistri magni de
 cretoz. **S**unt autē fm aug. i. octo ge
 nera mendacioz. quoz sufficientiā sic ac
 cipe. **T**ria enim in genere sunt mouētia
 ad mendaciū scilz nociuitas. libido men
 tiendi. z utilitas. **S**i autē nociuitas sit
 in causa hoc est si quis mentiat̄ vt noceat.
Aut ergo intendit inferre alicui nocumē
 tum spūs vt. s. subuertat a fide catholica /
 aut a regulis bonoz moz. vt sunt qui di
 cunt xpm non incarnatū. vel luxuriā nō
 esse peccatū mortale z hmōi **E**t tūc est pri
 mus modus seu primū genus mendaciū
 scilz mētiri in doctrina pietatis z religio
 nis. z hoc est mortale peccatū. **A**ut inten
 dit nocumētū totius homis. quod p̄tin
 git duplicit̄. s. vel intendēdo nocere vni
 uersalit̄ z totaliter. z fm genus qd̄ om̄ib⁹
 nocet z nulli p̄dest. vt q̄ mēdaciū p̄sequitur

hominē ad mortē Et est scđs modus seu scđm genus mendaciū. Et istud est pctm mortale. Aut intendēdo nocere particulariter z fm genus qđ alicui nocet z alicui pdest. vt est mendaciū mercatorū z calūniatorū. Et est tertius modus seu tertium genus mendaciū. z istud similr est pctm mortale. Et vocat qđlibet istoz triū generū mēdaciū pniciosum. Si autē libido mentienti sit in causa. hoc est si qđs mentiat ex sola libidine/tūc aut mouet tñ ex affectiōe z intēctiōe mentiedi. z non ppter aliđ. Et est quartus modus seu quartū genus mendaciū. qđ vocat mendaciū libidinosum. z ponit mortale pctm. Aut mouet ex intēctiōe mouendi auditorē ad cōplacentiā vel risum. Et est quintus modus seu quintū genus mēdaciū qđ vocat mendaciū iocosum. qđ ponitur vt cōius veniale peccatū. Aut vtilitas aliq est in causa. hoc ē si qđs mentiat vt sibi vel alteri prosit. Et tūc aut vtilitas illa psistit in bonis fortune que perdi pnt. vt si quis mentiat/ne p raptores suā pecuniā amittat. Et est sextus modus seu sextum genus mendaciū. Aut illa vtilitas psistit in bonis corpis. vt cū qđs mentiat pro saluādo vitā homis. vt si homo querat pro eū occidendo aut ad mortem ducendo. z mentiēdo dicat se non vidisse vel nescire vbi sit. Et est septimus modus seu septimū genus. Aut illa vtilitas psistit in bonis anie/que tamē sic sunt in anima vt quodāmodo etiā habeāt esse in corpe. vt cum quis mentiat pro sua aut alterius pudicitia vel virginitate seruanda. Et est octauus modus seu octauū genū mēdaciū/fm debita assignatiōem augustini. Et vocat quodlibet istoz triū vltimozū generū mendacium officiosum. z de se ponitur esse peccata venialia.

De triplici genere

mendaciū. In summa nota qđ in genere est triplex mendaciū. s. pniciosum libidinosum officiosum. Primum. s. pniciosum cōtinet sub se tria prima genera supposita z declarata. Et est semper mortale pctm. Scđm scilz libidinosum cōtinet sub se quartū genus supra positū z declaratū quod ponit mortale. Et quintū qđ dicit iocosum z ab oibus ponit veniale. Tertium. s. officiosum cōtinet sub se sextū septimū z octauū genera etiā supra posi-

ta z declarata. Et est semp veniale. nisi ex accidenti efficeretur mortale.

Expositio noni et decimi preceptorum legis.

Nonū z decimū mandata in ordine principali/ z sextū z septimū in ordine eoz que respiciunt primū. eo qđ diuerso modo ordinatur fm ordinē textus exodi z deuteronomij simul ptractent. in quibus prohibet trāsgressio in corde cōtra primum. Fit autē trāsgressio in corde dupliciter videlicet qđtum ad cōcupiscentiā carnis. cōtra quā ponitur nonū mandatū qđ est Non desiderabis vxorē primi tui Quod ponit nonū preceptū fm magistrū in libententia. et fm aug. z scđm libz deuteronomij. licet aliter ordinet in exodo. Item fit trāsgressio contra primū in corde qđtum ad cōcupiscentiā oculoꝝ. cōtra quā ponitur decimū mandatū. quod est. Non cōcupisces domū proximū tui. qđ ponitur in exodo nonū. In quibz notandum qđ prohibet speciali mādato cōcupiscentia carnis z concupiscentia oculoꝝ/ potius qđ cōcupiscentia alioꝝ malozū actūū. qz iste due cōcupiscentie hnt delectatiōes suas etiā ante opus. z nō tñ conuictas opē vt dicit august. Et cum hoc etiā habet in ope no cōmentū proximū. qđ nō sic est in cōcupiscentiis alioꝝ actūū. Et ideo propter istā turpitudinē istaz cōcupiscentiarum/ que sic sunt ante opus/ reprimendā data sunt ista mandata que prohibet cordis cogitatum. Vel propter causam sup in fine sexti mandati assignatā. Porro quod subdit. Non seruū nō ancillam. zē quod annectit nono mādato scđm ordinem exodi. z decimo scz de nō cōcupiscendo domū proximū. scđm ordinē deute. v. specialiter ad decimū pncip mandatum. Ordinatur tamē cum nono scđm dictū ordinē exod. eo forte qđ ea que ibi enumerat sunt res mobiles sicut vxor de qua est nonū mandatū.

Unde sumitur numerus seu sufficientia preceptorū legis.

Non restat videre numerum z sufficientiā istoz decem pceptorum seu mandatorū leg. Circa qđ nota qđ sicut supra dictū

est lex preceptorum posita est propter transgressionem. Transgressio autem in primo suo genere quantum ad materiam presentem attingit dupliciter habet fieri scilicet directe contra deum. vel directe contra proximum.

De triplici modo

transgressionis contra deum. **C**ontra deum autem contingit directe transgressionem fieri tripliciter. scilicet corde ore et opere. Corde autem fit contra deum transgressio. cum quis. scilicet a deo auertit per idolatriam vel homini quod per primum preceptum seu mandatum prohibetur in quo dicitur. Non habebis deos alienos coram me. etc. Ore fit contra deum transgressio per nomen scilicet suum mentiendo. blasphemando. piurando. etc. Quod per secundum preceptum seu mandatum prohibetur. in quo dicitur. Non assumes nomen dei tui in vanum etc. Opere autem fit contra deum transgressio. quando scilicet tempe debito et ad dei cultum principaliter deputato fit operatio non licita vel illi cultui seu illi tempe non conveniens. Quod per tertium preceptum seu mandatum prohibetur in quo dicitur. Memoro ut diem sabbati sanctifices. etc. **C**ontra proximum contingit directe transgressionem fieri dupliciter. Vel omissione scilicet boni ad quod quis erga proximum tenetur. Vel illatione mali quod quis sibi inferre non deberet. Contra primum. scilicet contra omissionem boni ad quod quis erga proximum tenetur datur quantum preceptum seu mandatum quod est Honorare patrem tuum et matrem tuam. etc. Illatione vero mali contingit tripliciter contra proximum transgressionem fieri. scilicet opere ore et corde. **O**pere quidem dupliciter Vel scilicet malum proximo inferendo in se ipso id est in sua propria persona. Quod per quintum preceptum seu mandatum prohibetur in quo dicitur. Non occides. Vel proximo inferendo in re sua. Et hoc iterum dupliciter. Vel scilicet in re sua sibi per legem coniuncta ut est vxor. Quod per sextum preceptum seu mandatum prohibetur in quo dicitur. Non mechaaberis. Vel in re sua non sibi per legem coniuncta sed omnino separata. qualia sunt bona fortuita Quod per septimum preceptum seu mandatum prohibetur in quo dicitur. Non furum facies. **O**re fit contra proximum transgressio sibi mentiendo. fallendo. decipiendo. falsum testificando. Quod per octavum preceptum seu mandatum prohibetur in quo di-

citur. Non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium. etc. **C**orde denique fit contra primum transgressio dupliciter. Vel scilicet quantum ad concupiscentiam carnis Contra quod datum est nonum preceptum seu mandatum. in quo dicitur. Non desiderabis vxorem proximi tui. Vel quantum ad concupiscentiam oculorum Contra quod datum est decimum et ultimum preceptum seu mandatum. in quo dicitur. Non concupisces domum proximi tui. non seruum non ancillam. etc.

Qualiter per decem

precepta legis omne peccatum mortale prohibetur. **O**stremo notandum est qualiter in decalogo fit virtualiter et effectiue omnis peccati mortalis prohibitio. Prohibent enim ibi septem capitalia peccata. **I**n primo quippe precepto seu mandato prohibetur superbia. Ita etenim orationi. intimo debito quod cultui contrariatur. Unde ecclesiasticus. Initium superbie hominis apostatare a deo. **I**nvidia autem prohibetur in quarto precepto seu mandato. Ibi enim ut a parte totum intelligatur precipitur vnicuique honorem debitum impedere quod facere non sinit invidia. **I**ra autem prohibetur in quinto precepto seu mandato. Ibi enim perfecte intelligendo prohibetur occisio seu homicidium omne quod nocentium in persona proximi. ad que inducit ira. **I**uraria vero tam corporalis quam mentalis prohibetur in sexto precepto seu mandato et in nono. Ibi enim prohibetur mecham omnis quod illicitus cubitus. et etiam omnis illicita carnis concupiscentia. **B**ula autem que deseruit luxurie in eisdem duobus preceptis effectiue prohibetur. Sicut enim in natura nutritiua deseruit generatiue. ita in vicijs gula deseruit luxurie. Vel secundum alios Bula in primo mandato prohibetur Bulosi enim ut communius deum non colunt sed ventrem suum. Unde ad Phil. iij. Quorum deus venter est. etc. **A**cedia vero in tertio precepto seu mandato prohibetur Ibi enim precipitur debita sabbati sanctificatio. quod proprie fit per spirituales animi quietem in deum. feruentem quod et diligentem laudem dei. Cuius contrarium omnino efficit acedia. que in se ipsa quietem extra deum querens tabescit et a laude diuina torpet. **A**uaricia tam realis seu exterior quam etiam mentalis prohibetur in septimo precepto seu mandato.

Compendiū theologie

z in decimo. Ibi enim phibetur furtum
omnis q̄ rei aliene vsurpatio in debita q̄
detentio. Et etiā omnis mētalis bonorū
z rerum illicita cōcupiscentia.

Quod effectuali

ter in primo precepto phibet omne pecca-
tum. Potest etiā z aliter dici. qz scz in pri-
mo p̄cepto seu mādato phibet nō tantū
omne capitale peccatū. q̄netiā omne pecca-
tū mortale. Tunc enim est pctm̄ mortale
cū homo plus yel eque aliquā creaturam
diligat sicut deū. Quod plane in p̄rio pre-
cepto seu mādato qd̄ est de vno deo super
om̄ia diligēdo z colendo phibet. z sic ex
p̄sequenti omne mortale pctm̄ in illo p̄rio
precepto effectuali censeatur phibitum

Alius modus po-

nendi prohibitionē septē peccatorū mor-
talium p̄ decem precepta legis.

Sunt z alij aliter imaginantes
qui adhuc ampli⁹ ipsa septem
peccata capitalia p̄ dicta decem
legis precepta seu mādata phi-
beri cōcipiūt z ponūt. cōsiderādo scz ple-
nariā ipsoꝝ p̄ceptoꝝ seu mādatoꝝ in-
tentionē. finē z effectū. Dicūt enī supbiā
phiberi p̄ primū p̄ceptū. De phibitō-
ne supbie p̄ primū p̄ scdm̄ p̄ tertiu p̄ q̄rtū
Etenim vt dicūt iuxta quod supra tactū est
supbia facit apostatāre a deo. supbia pro-
cliuus est ad contēnendū blasphemandū
q̄ nomē dei. Superbia nō se faciliter ad
debitā sabbati sanctificationē deuotū q̄
cultū deo exhibendū disponit. Supbia
nō libet̄ debitū patri z matri ac alijs q̄-
bus cōuenit honorē impendit. De pro-
hibitiōe inuidie. Dicūt enī vt supra inui-
diā phiberi p̄ quartū p̄ceptū p̄ quin-
tū p̄ octauū. Etenim inuidiā nō faciliter
ad debitū tam patrī z matri q̄ alijs q̄bus
p̄uenit honorē impendēdū aīm inclināt
Inuidiā sepe primū aīo z interdū verbo
necat. eius q̄ mortē optat z in ea exultat
Inuidiā libet̄ primo detrahāt falsum q̄
de eo testimoniū phibet. De phibitiōe
ire. Itē dicunt. zc. p̄ scdm̄ p̄ceptū p̄ q̄n-
tū z octauū. Etenim ira facilis est ad nomē
dei in vanū sumendū z blasphemandū. Ira
procliuus est ad occisionē seu lesionē pri-
mo in sua prop̄a p̄sona inferēdū. Ira eti-
am inclinata est ad primū ybis iniuriā

dū. z damnificandū. De phibitiōe du-
plicis luxurie. Per sextū p̄ceptū z nonū
dicūt phiberi duplicē luxuriā. actualē scz
z mentalē. Luxuria et̄nī put̄ in nomen
trāsīt vicij capitalis. dicūt om̄is illicit⁹ et
indebitus actualis zcubitus. Dicūt etiā
om̄is illicita zcubiscentia carnalis. De
phibitiōe gula. Dicūt gulā phiberi p̄ pri-
mū p̄ceptū. p̄ tertiu p̄ sextū. p̄ nonum. Per
primū quidē eo respectu quo supra decla-
ratū est. Etenim gulosi vt cōius deū nō de-
bite colunt sed ventrē suū. Gula respectu
tertij p̄cepti nō faciliter inclināt ad debi-
te sanctificandū sabbatū. ea q̄ supportā-
dum. q̄ ad dictā sanctificatiōem spectant.
Per sextū vero z nonū p̄ceptū eo respectu
vt supra declaratiū est phiberi dicūt q̄ lu-
xuria cui deseruit. De phibitiōe ace-
die. Dicūt acediā phiberi p̄ tertiu p̄-
ceptū p̄ quartū. p̄ tertiu quidē eo respectu
quo supra declaratiū est. Respectu vero q̄r-
ti p̄cepti. qz acediā q̄ de se negligēs incu-
ria z torpēs est. oīno impeditina z oppo-
sita videtur debite honoratōis p̄uisionis
z sustentationis pentū/ eoꝝ q̄ quib⁹
conuenit. De phibitiōe duplicis auaricie.
Duplicē auariciā. exteriorē scz z mē-
talem dicūt phiberi p̄ primū p̄ceptū
p̄ quartū p̄ septimū p̄ decimū. Etenim re-
spectu primi p̄cepti auaricia. que iuxta
dictū apli ad eph. v. pp̄rie idoloꝝ seruit⁹
est. deū non debite colit. Respectu quarti
p̄cepti manifestū est auariciā debite con-
trariari honoratiōi subuentiōi z pro-
uisioni pentū z alioꝝ q̄ quib⁹ conuenit. Re-
spectu vero septimi p̄cepti z decimi. sa-
tisfacta est supra declaratiō. Possent et
alijs modis alijs q̄ respectib⁹ z rationib⁹
ipsa septē peccata capitalia p̄ dicta decem
legis precepta z mādata prohibita dici z
assignari. iuxta varios conceptus varias
q̄ imaginationes hominū.

Explicit secundus tracta-
tus huius libelli q̄ est de
expositione decem prece-
ptoꝝ seu mādatoꝝ leḡ.

Tractatus tertius

de septē sacris ecclesie et eorū declaratiōe.

R **H** **D** **compē**
 diosam sacramētoꝝ
 noui testamēti noti-
 ciā videndū est sum-
 matim in genere. qđ
 sit sacramētū Qui-
 bus de causis insti-
 tuta sunt sacramēta. In quib⁹ consistant
 An aliqua possint iterari. Quot sunt. Et
 qualē ad vicia et ad virtutes cōtrarietate
 et ordinē habeant. Deinde de quolibet sa-
 cramēto tangendū est aliquid in speciali

**Diffinitio sacramē-
ti et eius expositio.**

Diffinitio autem sacramenti ex
 verbis magistri in. iij. sentētia
 rum elicif que est ista. Sacra-
 mentū est inuisibilis grē/visi-
 bilis forma/imaginē ipsius gerēs et causa
 exnis. Quā sic intellige. Sacramētū est
 forma/nō intrinseca quidē/ut est accidēs
 vel forma essentialis exterior. Non intri-
 seca quidē ut est forma essentialis. sed ex-
 terior ut est accēs. Visibilis sic. s. ut sicut
 visus p quolibet sensu/ ita visibile pro qđ
 liber sensibili. qđ dicat. Sacramētū est
 sensibile signū vel sensibile signatū seu fi-
 guratum. Inuisibilis grē. i. grē que nō
 videt vel nō sentit sensu exteriori. Et hoc
 dicit ad drām decoris corpis et bñdī. que
 sunt grē visibiles. Imaginē gerens. i. si-
 militudinē ipsius scz grē. Verbi grā Pro-
 prietas qđā naturalis/cōnexa est aq que
 in sacramēto baptismi/grām repñtat iui-
 sibilem. ut puta refrigeriū qđ est in aq/ re-
 pñtat refrigeriū grē ab incendio fomitis
 Et vis ablutiua que est in aqua. repñtat
 ablutionē a macula originali. Sequitur
 et causa exnis scilz ipsius gratie. cōiter et lar-
 ge sumendo causam. sic scz qđ illō dicat eē
 causa alicui⁹ rei/ sine quo res ipsa nō sit. qđ
 uis sine eo fieri posset. De⁹ enī pprie et p se
 causa est remissionis pcti et collatiōis grē.
 Quia tñ hoc cōiter nō facit/ nisi ad exñti-
 am sacramēti vbi sacramētū haberi pōt
 ideo dicit cōiter/ sacramētū ipsoꝝ causa
 qđ illud sine quo hec nō fiūt. Et si obij-

ciat de corpore xpi vero/ qđ est sacramētum
 corpis mistici. ut infra dicit. qđ tñ nō est
 signū sensibile. nec forma visibilis. Dicit
 corp⁹ illud est sensibile et forma visibilis
 in annexo licz in se nō sit. licz enī in suave-
 ra et propa natura nō sit visibile aut sensi-
 bile. est tñ visibile et sensibile in forma vel
 specie panis annexi. Quā cū dicit Sacramē-
 tū est inuisibilis grē visibilis forma. intel-
 lige scilz in se vel hñs annexum visibile
 vel sensibile.

**Quibus de causis
instituta sunt sacramenta.**

Secundū magistꝝ in. iij. sentē-
 tiarū instituta sunt sacramenta
 ppter humiliationē. ppter erudi-
 tionē. ppter exercitiū. Ppter
 hūiliationē videlicz ut ppter deū subijcia-
 tur pctbz curādus creature. qđ p auersioēz
 a deo p inordinatū amorē creature subie-
 ctus est. Equū enī est ut vbi oriū peccatū
 ibi et moriat. De eruditione Propter
 eruditōem vero/ ut p ipsa exteriora sacra-
 menta/ ad aliq spūalia cogitāda et consi-
 deranda erudiamur et excitemur. Excita-
 mur etenī ut aduertam⁹ p ea que exterius
 vident/ purgationē anie intrinsecā in sa-
 cramēto fieri. Si enī deus aiām curaret
 nulla exteri⁹ dū purgat vel añ vel p⁹ po-
 sita specie/ nūq̄ cogitaret rudis homo de
 aliq interiori purgatione. s; p hec qđ exte-
 ri⁹ fieri videt/ instruit et excitat ad recogit-
 tandū purgationē fieri interi⁹. De exer-
 citio. Propter exercitiū pō ut. s. homo in
 his exerceat. ut picula ociositatis deuiter
 qđ non referē hic ad actū sacramēti. qđ in
 plurib⁹ iterari non pōt/ s; ad actū grē sacra-
 mentalis. qđ frequēter iterādus est. Alius
 mod⁹. Vel p̄dicta fm qđsdā distingue. q. s.
 sacramēta data sunt clericis in exercitatio-
 nē sine exercitiū. Vbi ei exercitiū hñt in ip-
 sa scz sacramēta ministrādo. ut celebrādo
 penitētiās iniūgendo. infirmos yngēdo
 et tā ipos qđ sanos cōicādo et alia sacra ex-
 hibēdo. In qđ sufficiēter poterūt occu-
 pari tā sacerdotes qđ alij clerici/ qđ tenētur
 eorū esse ministri et coadiutores. Sic er-
 go data sunt ipsa sacra clericis in exercita-
 tionē. Laicis autē data sunt in eruditōz
 ut supra mōstratū est. Vtrisq̄ at tā cleri-
 cis qđ laicis data sunt in humiliatōnem.
 quia vtriq̄ sacra suscipiūt. in qđbus ppter

Compendiū theologie

deum se creature subiiciūt. cui añ immo-
derate amando p̄ra deū se subiecerūt.

In quibus consi- stunt sacramenta

Qonsistūt autē sacramēta. vt di-
cit magister in. iij. sentētiar. in
duob⁹ scz in rebus z in verbis
Et p̄ res intellige om̄ia sensibi-
lia ad sacramētū necessaria p̄ter verba. vt
aquā. oleū. linitionē. panē. vinū. impos-
tōem manūū. z cetera h̄mōi. In sacro tū
in q̄ necessaria sunt p̄ter verba at̄ intellige
oia verba necessaria ad sacramētū. siue
sint inuocatō trinitatis. siue alia q̄cunqz
verba ad ip̄m sacramētū necessaria. ¶
Unde p̄ aquā z oleū que hic q̄si causa exē-
pli ponit/intellige oēs res necessarias in
oibus sacramētis. Et p̄ nomē trinitatis
oia verba necessaria ad sacramēta. ¶ Hoc
tamē scias q̄ nō in oibus sacramētis eq̄-
liter sunt hec duo necessaria. Pōt enī ma-
trimoniū cōtrahi nutu vel signo. q̄ succe-
dūt loco verborū vt in mutis. Potest etiā
vera penitētia sine p̄fessioe z satisfactioe
in aliquo casu haberi. Verū tamē de peni-
tētia dicūt alij q̄ tota virtus penitētie/
potest haberi sine p̄fessione z satisfactioe
sed nō sac̄m penitētie in q̄ntū sacramen-
tū. qz sic id est. in q̄ntū penitētia est sac̄m
cōtrito p̄fessio z satisfactio ad esse suū exi-
gunt/vt p̄tes sue integrales. Et sic in ca-
su p̄dictō habet virtus sacram̄ti/sed nō
sacramētū in q̄ntū sacramētū. Vñ si ho-
mo sic p̄tritus sine p̄fessione z satisfactioe
decederet /et ex post resuscitaret/ ipse tene-
ret ad p̄fessionē z satisfactionem.

In quib⁹ differūt sacramenta noue legis a sacramentis ve- teris legis.

Hic notandū venit q̄liter z in q̄
bus differāt sacramēta noue le-
gis/a sacramētis veteris testa-
mēti. Et fm̄ aug. tota differētia
est timor z amor. qz veteres sua sacramē-
ta adimplebāt timore. nos vero sacramē-
ta euāgelica ex amore. Et ad litterā datio
veteris legis tota fuit in timore z igne et
fumo. z alijs terribilitatib⁹/sed nouā lex
tota in benignitate z gratia. ¶ Hugo de
sancto victore inter sac̄a noue legis z sa-
cramēta veteris legis ponit triplicē dīāz

Prima est q̄ nostra sac̄a sunt immedia-
te signa gratie/sed illa non sic immediate
sunt signa gratie sicut n̄a. Sc̄da differē-
tia est q̄ nostra sac̄a sunt signa z cause/il-
la p̄o sunt signa t̄m. Tercia differētia est
q̄ illa sacramēta veteris legis t̄m promit-
tunt gratiā quā non continēt/nostra au-
tem dant gratiā quam continēt

Quot modis sacra- menta iterentur

Tribus autē modis dicit sacra-
mentū iterari. ¶ Uno modo ex
p̄te efficiētis v̄rpote conferētis
Et sic om̄e sacramētū est itera-
bile qm̄ idem ep̄s freq̄nter confirmat/ fre-
quēter ordiat/ idē etiā sacerdos freq̄nter
baptizat/ p̄secrat corp⁹ xp̄i z huiusmodi
¶ Alio modo dicit sacramētū iterari re-
spectu suscipiētis/vt cū ab eodē idē sacra-
mentū non nūero/sed specie suscipit Et
hec iteratio est in q̄busdā sacramētis/z in
q̄busdā non Sūt enī aliqua sacramēta
instituta in remediū maloz que freq̄nter
p̄sone accidere solēt/z in q̄b⁹ non imp̄mi-
tur character sic penitētia i remediū morta-
liū actuū/z eucharistia in remediū venia-
liū/z extrema v̄nctio in remediū v̄roz qz
z etiā corp̄alis morbi. Et hec sacramenta
sicut mala in quoz remediū instituta sunt
freq̄nter accidūt/ita frequēter p̄ferri z ite-
rari p̄nt Sunt z alia sacramēta in q̄bus
imp̄mit character/z hec sacramēta prop̄
dignitatē characteris quē sic imp̄mūt q̄
semel imp̄ssus indelebilis est/iterari non
p̄nt ¶ Tertio modo iterari d̄z sacra-
mentū sic/scz p̄ eadē forma verborū nūero su-
p̄ eandē materiā nūero ad eandē sc̄tificā-
dā proferat Et isto modo nullū sacramē-
tum iterat/qz sic verba sanctifica seu sc̄ti-
ficātia viderētur insufficiētis efficacie re-
spectu sc̄tificatiōis illi⁹ materie. ¶ Q̄ si obij-
cias de extrema v̄nctioe in q̄ videt eadē
forma verborū iterari sup̄ eundē infirmū
Dic q̄ non iterat illa forma verborū sup̄
eundem infirmū nisi se aliter habentē/et
sic alteratum/hoc est nisi alia ei infirmi-
tas numero sup̄ueniat/vel eiusdem infir-
mitatis magna fiat immutatio/z sic pro-
p̄rie non videtur sup̄ eundem fieri.

Assignatio numeri sacramentoz fm̄ septē virtutes

DE numero sacramentorum scilicet dicitur est quod septem sunt. scilicet baptisimus confirmatio. eucharistia. penitentia. extrema unctio. ordo. matrimonium. que continentur in hoc versu Abluo firmo cibo piget yngit. et ordinat yroz. Que conuenienter septem assignantur secundum septem virtutes. ut videlicet baptisimus sit sacramentum fidei. In ipso enim incipit ipsa fides. Extrema unctio sit sacramentum spei. Qui enim inungitur sperat specialiter de meritis. ecclesie et de misericordia dei. Eucharistia sit sacramentum charitatis. Unde hilarius. lib. viij de trinitate dicit sacramentum esse amoris. Confirmatio sit sacramentum fortitudinis. que necessaria est ad pugnam spirituale ad quam quis confirmatur. Penitentia sit sacramentum iusticie propter satisfactorem. in qua unicusque redde re debet. quod suum est. Ordo sit sacramentum prudentie propter clauem scientie que confertur ordinato. Matrimonium sit sacramentum temperantie. eo quod libido in illo sacramento honestate excipitur nuptiarum. Alia assignatio per contrarietatem ad septem peccata capitalia. Potest et aliter numerus ipsorum sacramentorum accipi secundum contrarietatem quam habent ad vicia capitalia. Videlicet baptisimus sit contra superbiam. eo quod homo ibi se maxime humiliat. et munissimo elemento scilicet aque. Eucharistia contra inuidiam que contrariatur charitati. et ita eucharistie que est sacramentum amoris. Confirmatio contra acediam. eo quod homo confirmatur ut fortis efficiatur in spiritualibus in quibus de liber est acediosus. Extrema unctio contra iram. Ira enim tumere facit. et tumor mitigatio est ab unctio. Ordo contra auariciam quod ordinari deum esse suam portionem profitentur. non aliquid mundanum. Unde in susceptione clericatus que omnium incipit est ordinum dicit illud psalmus. Dominus pars hereditatis mee etc. Penitentia contra gulam. quod inducit abstinentiam et carnis maceracionem. Matrimonium contra luxuriam ubi turpis voluptas honestate excipitur nuptiarum.

Particularis declaratio sacrorum. Et primo de baptisimo

Dicitur hec accedendum est ad ipsorum sacramentorum declarationem. et primo de baptisimo. Ubi primo videndum est quod sit. scilicet quid sit nomine et ratione. Quot modis sit seu quatuorplex est. Que sit propria eius materia. Que sit eius

propria forma. Quis sit eius effectus. Quis minister. Que conditiones accedentium ad baptismum. De patrinis. et quod est eorum officium

Quid sit baptismus

nomine et ratione.

Uides autem baptismus que ad nomen idem esse quod lauacrum sic baptisare idem est quod lauare. Unde glosa ceteri. iij. Baptisimus et lauacrum sunt eiusdem rei nomen. sed unum latinum est. alter grecum. Sic ergo baptismus dum generaliter sumitur idem est quod lauacrum. Specialiter vero aliqui ipsam designat sacramentum. Aliqui autem ipsam actionem. scilicet ipsam lotionem. Unde dicitur baptismus iohannis. id est ablutio que abluerebat iohannes. Aliqui vero designat ipsam passionem seu susceptionem lotionis. Unde marci. vij. Relinquentes enim mandatum dei tenentes traditiones hominum. baptismata viceo rui. et calicem. id est quibus lauatur vicei et calices. Aliqui autem non solum designat ablutionem sacramentalem. ut cum dicitur baptismus est tinctio ut in subiuncta diffinitione exprimitur. Unde baptismus ab augustinus sic diffinitur. Baptisimus est tinctio in aqua. verbo vite sanctificata. Et intellige tinctionem passiuam scilicet qua intingitur baptisatus. sicut vult magister in sententiis et multi alij. Et si obijciatur quod baptismus manet in baptisato. tinctio autem illa transit. que ut videtur non potest dici baptismus. Rnde quod quis tinctio illa in se transire videatur. manet tamen in suo effectu. scilicet in caractere quem impmit. qui quidem indelibilis est. et ideo non omnino transit illa tinctio cum in suo effectu maneat. Et in dicta diffinitione dum dicitur tinctio supple facta in aqua verbo vite sanctificata. id est in aqua que per verbum vite. id est per uocationem sancte trinitatis sanctificata est.

Quotuplex sit baptismus

Est autem triplex baptismus. scilicet fluminis flammis et sanguinis. Baptisimus quod est fluminis est que fit in aqua secundum modum ecclesie consuetum. Qui omnino a culpa liberat. scilicet peccati actualis. si ipsam inuenerit sicut in adultis. que originalis sicut in puulis qui tantum originale culpam habent. Liberat etiam a pena debita. Insuper impmit caracterem. Baptisimus flammis est cum quis bene fidem. volens

Compendiū theologie

baptisari/caret baptismo aque/non qdē p negligentia vel cōtemptū/sed ppter im-
potentiā/qz. s. habere nō potest. Ubi de-
fectū supplet gratia spūs sancti. Et ista li-
berat a culpa z pena debita. **B**aptism⁹
sanguinis est vt in martirib⁹. qui nō va-
lentes habere baptismū aque/propō san-
guine baptisant. vel poti⁹ merito p̄ciosis-
simi sanguinis in cruce effusi. Et hic si-
militer liberat a pena z culpa. **I**sti duo
vltimi modi/errenso nomie dicunt baptis-
mi. quia quis ad euacuatiōem culpe z pe-
ne supplet locū baptismi flumis/sed tñ
nō imprimūt caracterē. **U**n̄ extat opinio
qz si cōtingeret aliquē taliū sic baptisato-
rū resuscitari/teneretur denuo baptisari
baptismo aque. **N**ec tunc diceret baptis-
mus iterari qz nō eadē species iteraretur.

Que sit propria materia in sacramento baptismi.

Propria materia in sacramento
baptismi/est sola aqua. eo qz vt
dicit magister in. iij. sententia
rū hoc sacramētū tāctū in aqua
celebrat. Cuius cause z rōes sunt multe z
assignari p̄t. **U**na qz aqua vim refri-
gerandi habet z abluendi. Et ideo signat
grām abluentē culpē maculā/z refrigerā-
tem in cendū/qd est in estu somitis z cō-
cupiscētiē. qz duo sunt principales effect⁹
baptismi. Et idē ad designationē hui⁹ du-
plicis grē/fit in aqua. **S**ecūda causa ē
qz unitas hui⁹ elemētī z facilitas hūdi-
quia nullus etiā inopū phibet ab aqua.
Et idē qz sacramētū necessitatis est/ fit
in cōmissimo elemēto. vt nullus a suscipiē-
do excuset. **T**ertia causa est qz unitas
z facilitas aquā inueniēdi. quia vbiqz est
z in omni pre mūdi inueniē. vbi habitāt
homīes. Et hoc itēz competit huic sacro-
fic generalit̄ necessario. **Q**uarta causa ē
qz non vinū vl oleū sed aqua de latere sal-
uatoris fluxit. vbi fm quosdā iniriū sum-
psit hoc sacramētū. **Q**uinta causa est
qz spūs sanctus viuificās primo sup aquas
apparuit. **U**n̄ Bēn. i. Spūs dñi ferebat
sup aquas. **S**exta cā est qz saluator no-
ster in riuis iordanis sua mundissima ac
sanctissima carne hoc elemētū tetigit dās
ei vtutē vt spiritiferas aras facere possit
vt dicit Chryso. **S**ed nūquid in quo-
libet aqueo liceat baptisare. **N**unquid pri-

mo in aqua marina que non videt aqua
simplex qz habet immixtū adustū trestre
ob quā causam est falsa. **I**te nūquid in bro-
dio vel ceruisia vel medone. **I**te nūquid
in aqua calida vt in balneo. **C**irca hec
ab aliqbus sic distinguitur/ quia vel illa
qm̄mixtio aqz tollit speciē z p̄rietatē elemē-
ti/ z ipm̄ trahit in aliā spēm aut non. **S**i
aut tollit/ tunc in illa qm̄mixtione non po-
test fieri baptismus/ sicut nec in medone.
nec in ceruisia. nec in lixiuio z yrina. nec
in aqua quā alchimiste faciūt ad mutan-
da metalla. que vehemētissimā vim habz
purgandi z dissoluēdi. **S**i autē non tol-
lit p̄rietates z spēm aque. qui ipsa aqua
remaneat in virtute refrigerādi z abluēdi
et non dissoluēdi ad modū aquarū acura-
rum. tūc in illis potest fieri baptism⁹. vñ
in mari z in aqz turbidis/ potest fieri ba-
ptismus. z etiā in brodio si non sit remo-
tū z alteratū in specie elemēti p̄ illud qd
coctū est in eo. **U**n̄ adhuc querit̄ vtrū
in aqua calida sicut in balneo possit fieri
baptismus. **C**onstat qz sic. eo qz illa aqua
p̄ accidentalē caliditatē/ nō amisit suā na-
turalem frigiditatē. qz nimo p̄sultius face-
rent sacerdotes/ vt dicit aliqui si in tem-
pe frigido facerent aquā pro baptisando.
calescere quia aliquādo puuli baptisandi.
adeo frigore aque penetrant. qz inde con-
trahūt mortales infirmitates z moriunt̄.

De forma prescri- pta sacramenti baptismi.

Forma p̄scripta huius sacra-
menti dicendū est quid sit quo-
ad verba proferēda. Duo ad i-
mersiones faciendas. Duo ad
quedā preparatoria que de huius sunt so-
lennitate sacramenti.

De forma sacramē

Huius baptismi quo ad verba.
Prima aut verborū talis ē Ego
baptiso te in nomie patris z fi-
lij z spūs sancti. **U**bi nota qz hoc
p̄nomē ego fm oēs fere doctores etiā de-
cretistas/ n̄ ē de necessitate sacri. z p̄t omitti
sū mag culpa. turt̄ ē tñ apponere. s3 reliq̄

verba sunt de forma quo ad necessitatem adeo qd si aliquid eorū omittatur non fiat baptisimus. **¶** Quod autē apostoli baptisauerūt in nomine xp̄i et nō expresse inuocādo trinitatē triplecā assignatur. Una qz illo tempe odiosum erat illud nomē salutare. et iō vt homies vidētes sp̄m visibiliter ad eius inuocatōem descēdere/magis illud nomē reuererētur/cautū fuit ad tēpus apud eos donec illud nomē ampli⁹ publicaretur ipō inuocato baptisare. Alia causa fuit significatio noīs. que implicite exprimit trinitatē. qz in hoc noīe xp̄s q̄ interpretatur vnctus/intelligitur vnctus patris vnctus fili⁹. vnctio sp̄s sanctus. Tertia causa fuit reuelatio diuina eis facta. que licet nō legatur. nō putatur tamē apostolos h̄ presumpsisse nisi sp̄itus sancti instinctu et iussione monerētur. **¶** Sed qd si modo in oīe xp̄i baptisaretur. Dicūt quidā magistri doctoz/ qd nō debet in nomine xp̄i baptisari. si tamē baptisatū fuerit valet baptisim⁹. Ambro. Hugo de sancto vic. lib. de sacramētis. Et magister in li. iij. sentētiarum vidētur idem sentire. et etiā moderno rū aliqui. **¶** Alij quidā licet pauci quos viderim sentiūt cōtrariū. eo qd fm ipsos nō fit baptisimus his diebus nisi p̄ inuocatōem trinitatē explicite. **¶** Sed qd si exturbatione animi vna tantū p̄sona noīa retur. vt si diceretur solū baptisō te in nomine patris. Itē quid si fiat aliqua trāsp̄positio aliquaz dictionū. vt baptisō te in nomine filij et patris. et. Item quid si fiat appositio aliaz dictionum. vt baptisō te in nomine patris et beate marie. Itē quid si in platione verborū fiat aliqua interpositio. vt pura baptisō te in nomine patris et interponatur. veni huc vel porta salz huiusmodi. et postea dicatur et filij. et. Quid si fiat corruptio verborū. vt baptisō te in nomine patris et filia et huiusmodi. **¶** Responso in primo casu hugo de sancto victore baptisatū dicit. Aut ei. Vides ergo qualr in fide trinitas solo p̄re et filio nūcupato plenum fit baptisimatis sacramētū. Alij volūt qd nō sit baptisim⁹ sicut plene vult huguelin⁹ in apparatu suo sup decretales. Magister etiā albertus idē dicit. et plene cōtradicit in libro sentētiarū in hac pte. vbi p̄ vnus p̄sona nomen intelligi dicit trinitatē. in quo noīe apostoli baptisauerūt ratōne iam dicta. s. qd cuiuslibet istoꝝ

trū nominū significatio implicite exprimit trinitatē. **¶** In secūdo casu cū fit aliqua trāsp̄positio dictionū fm huguelinū. et fm aliquos modernoz magistroꝝ / q̄ volūt qd ipse ordo verborū sit de forma baptisimi nō est baptisatū. Alij dicūt qd peccat qui trāsp̄ponit. tamē si nihil aliud faciat nisi trāsp̄positōem/ nec intēdit deridere vel heresim inducere baptisatū est. quod ego meli⁹ credo. **¶** In tertio casu. s. cū aliquid apponit distinguūt aliq. qz aut apponit aliquid nō corruptū. vt patz in exēplo supius posito vbi addit. et brē marie. Et tunc dicūt esse peccatū in appositōe. sed qd baptisatū est. Aut apponit aliquid corruptū vt si dicat. Nō baptisō te in nomine patris. et. et diaboli. Et tunc dicūt nō esse baptisatū nec aliqd fieri. **¶** Et eodē modo in quarto casu cū fit interpositio aliqua. maxime si casuyl aliqua necessitate aliqd interponat qd nō corrūpit. vt patz in dicto exēplo. Et istā opinionē videt p̄firmare augu. in de vnico baptisimo lib. vi. Alij volūt qd in isto quarto casu nō sit baptisatū maxime in t̄posito aliquo qd fit p̄ter vel cōtra formā. **¶** In vltimo casu dicit qd si dicatur corrupte verba et ignorātiā vel impotētiā recte sonādi. tamē nō intendat baptisans heresim seq̄ vel inducere. baptisatū est. Secus tamē esset si fieret corruptio in p̄ncipio dictionis. qz corruptio in p̄ncipio dictionis variat et auferit signatū ipsius dictionis. nec sic est dū corruptio fit in fine. Unde verbi grā. Iste dictiones sortes sortis sorte eandē p̄sonā signant et representant. nō sic autē iste dictiones sortes et mortes. Et ideo dicūt qd corruptio in p̄ncipio dictionis tollit formā baptisimi. nō autem corruptio in fine.

De forma baptis

Hmi quo ad immersiones. **¶** Prima autē baptisimi quoad immersionē hec est. vt accipiat puer per latera. facie eius versa. capite etiam ad orientē verso. et mergat. et simul mergēdo dicat. Ego te baptisō in nomine patris. Secundo capite ad aquilonē verso dicat et filij. Tertio capite ad austrū verso dicat et sp̄itus sancti. Et sic pedibus semp̄ versus orientē tentis formeꝝ crux xp̄i in cui⁹

Compendiū theologie

morte baptisamur. Hoc tamē scito q̄ si prima meriōe omnia verba pferant̄ completū est sacramentū. et pfecte baptisatū. **S**ed qd si moriat̄ puer in prima meriōe patre nomiato. vel in secūda patre z filio nomiatis: credit̄ q̄ baptisatus sit plene / quia tūc summ⁹ sacerdos supplet qd̄ minister supplere nō potuit. Idem dicit̄ si sacerdos vel quicūq; baptisans vna meriōe facta vel vna psona nominata moriat̄. **S**ed qd si fiat meriōe nihil dicendo p̄ turbatōe / vel ignoratiā vel si mutus sit qui baptisat: Dicit̄ ab oībus q̄ nihil tūc fit. cum ipsa trinitas nec explicite vel implicite nomiēt. **S**ed quid si nō assit tantū de aqua vt infans ex toto mergi possit: Dic q̄ tūc illud quod est principalior ps vt pote caput / vel mergat̄ vel aqua pfundat̄. Si enī vna extremitatū / vt pote manus vel pes immergat̄. dicunt quidā q̄ nō baptisatū est. Aliqui alij de cretiste dicūt. q̄ si aqua in quacūq; parte corporis cadat baptisatū est. Et ponunt argumentū p simile. Sicut sufficit possidere ptem agri ad hoc vt quis totū possidere videat̄. dū tamē eius sit animi vt totum possidere intēdat. Idem sentiūt quidam de his qui nō totalr egressi sunt vterum maternū. videlicet q̄ si principalior ps egressa fuerit poterit baptisari. Quod vtrum verū sit nescio. p̄sertim cū oporteat quēlibet nasci ad hoc vt renascatur.

De Forma aliquorum que sunt de solēnitate baptismi.

Hoc autē que seruari debet in baptismo que cōcernit aliqua que sunt de solēnitate baptismi in his constat. Et pmo scilicet cathēzizēt̄ baptisand⁹. **C**irca qd̄ multa diuersimode fiūt fm diuersas consuetudines ecclesiaz. Sed vt frequētius primo eruffat̄ vt virtus demonis exteri⁹ expellatur. **S**ecūdo signū crucis sit ei in pectore z fronte. vt diabolus se cognoscat pelli ab illo tam in occulto cordis q̄ in ap̄to cōfessionis. **T**ertio accipiat sal in ore / vt sapor sapiētiē pparetur. et fetor fomitis restringat̄. **D**einde sit linitio aurīū z nariū cū sputo / vt discretōem fidei habeat z grām que p saluā a capite descēdentē signat̄ / vt scz sensus eius quo ad doctrinā fidei in auditu / z discretio in

naribus significata / apiantur xp̄o. **D**einde fit inunctio in pectore. propt̄ cor dō prebandū / et in spatulis vt fortitudinem accipiat ad portandū onus dñi. **P**ost baptismū autē fit inunctio crismatis in vertice / vt appareat mens imputribilis deo / vel vt spiritui xp̄i p̄cipando / merito deinceps xp̄ianus appellaret̄ / heres iā regni effectus. **D**einde fit vestitio veste cādidiſſima / in signū innocētiē / q̄ accipit̄ in baptismo z glorie quā expectat in resurrectione. **T**andē cere⁹ accēsus sibi ponit̄ in manu / vt sic luceat vita eius coram hominib⁹ / vt glorificet̄ pat̄ qui in celis est. **E**t si adest episcopus confirmet̄. **E**t si adult⁹ est / dat̄ ei eucharistia post confirmatōnem.

Quis sit effect⁹ sacramenti baptismi

Quis autē sit effectus baptismi liquet ex doctrina magistrorū qui ponūt triplicē eius effectū. **P**rimus effect⁹ est omnimoda euacuatio culpe original̄ in puulis / et tā originalis q̄ actualis in adultis / p̄ter exteriorē penitentiā. **S**ecūdus est debilitatio fomitis. **T**ertius est collatio gratie.

Quis sit idoneus minister sacramenti baptismi.

Minister autē in hoc sacramēto quo ad deū z eccliaz / est habēs ordinē sacerdotale iurisdictionis z laudabilē vitā. **T**pe tamē necessitatē vel esse pōt quilibet nec sexū virilem nec ordinē / nec iurisdictionem hñs. nec laudabilē vitā imo etiā vetula. **L**argissīma etenī pietas dei qui neminē vult p̄ire sicut ad hoc sacramentū tam necessariū / prouidit cōmunē materiā que ab oībus potest haberī / vbiq; inueniri. ita etiā in casu necessitatis de generali mīstro prouidit / voluitq; vt ip̄⁹ necessitatis tpe quilibet aliū possit baptisare. **U**n̄ q̄uis talis nō habeat p̄atem ex ordīe / habz tamen p̄atem et tempe. **S**ed nunqd̄ licet aliquē in necessitate a sacerdote symonia ce recipere baptismū / maxime cū aquā ad se vel puulū suū baptisandū aliter habere non possit nisi eam emat: **I**tem nunqd̄ ebrius q̄ iā amisit vsū lingue possit baptisare: **I**te nunqd̄ heretic⁹ p̄t baptisare:

Nunquid potest vnus duos baptizare di-
 cendo. Ego baptizo vos. &c. Et e converso
 plures vnū dicēdo. Hos baptizam⁹ te &c.
 Item potest ne aliquis in vltima necessitate
 cū nō est ali⁹ p̄n̄ baptizare seipm̄. Itē qd
 si iocose vel ioculatorie q̄s aliquē bapti-
 set. nunquid baptizat⁹ est. ¶ R̄ndē in p̄rio
 casu fm̄ quosdā. ¶ Si sacerdos nō vult te
 baptizare vel puulū nisi des precīū/non
 dabis. s; hoc facies q; si sacerdos p̄ns nō
 esset factur⁹ esses. eo q; nullo modo faci-
 enda sunt mala vt eueniāt bona. S; plu-
 res ali⁹ dicūt q; in dicto casu possit ab eo
 baptizari. eo q; q̄rens baptismū/ nō emit
 aquā nō emit actū baptismi. sed tēpe ne-
 cessitatis p̄t redimere verationē sui iuris
 & pro se si ipse baptizand⁹ est/ & p̄ puulo si
 quē habeat baptizandū. Et tūc nō fiunt
 mala vt eueniāt bona. nec cōmittit symo-
 uia et p̄te querētis baptismū. nec etiā cō-
 mittit se discrimini. p̄ salute suā vel alteri-
 us. ¶ In secūdo casu scilz in ebriū. aut in
 tali ebriū suffocat om̄ino rō. aut nō suffo-
 cat. sed tm̄ patit impedimētū lingue. Si
 autē om̄ino suffocat ratio. dicit q; bapti-
 zare nō potest. Si autē impedimētū tantū
 lingue patit/habet q; discretōem/pōt ni-
 ti ad formandū dictiōes cū studio. Vñ si
 nō assit ali⁹. p̄t talis baptizare. Sed si
 nullā posset dictiōem exp̄mere/sectis eēt.
 Sed nō videt q; ebrietas q; nō ligat ratio-
 nem/tm̄ impedimētū p̄stet vt cū dilige-
 ti studio nō posset exp̄mere verbū. ¶ In
 tertio casu. s. de heretico dicit q; heretic⁹ ba-
 ptizans in forma heretica nō baptizat. s; heretic⁹
 baptizans in forma ecclie. dūmo-
 do habeat intentionē baptizandi bapti-
 zat in fide ecclie. & baptizat⁹ est. Et ponit
 de hoc aug. cōtra donatū hereticū p̄ueni-
 ens exēplū. Quia sicut Jacob semē b̄ndi-
 ctū/nō tm̄ genuit p̄ vterz liberaz. sed etiā
 p̄ vterz ancillaz. ita x̄ps nō tm̄ sp̄ualiter
 regenerat ministerio fidelīū/ sed etiā mi-
 nisterio infidelīū. eo q; actus su⁹ sit nō ho-
 minis. ¶ In quarto casu dicit q; vnus pōt
 tot baptizare quot pōt simul mergere vel
 p̄fundere p̄ necessitate. Dico q; p̄ter neces-
 sitatē nullatenus est hoc faciendū. nec est
 ly te in tali casu de necessitate forme. quia
 dñs tradens formā baptizandi dixit eos.
 cui tantū p̄sonat vos quantū te. Sed se-
 cus est si duo baptisent vnū/ dicēdo ba-
 ptizam⁹ te. quia fm̄ huguelinū in appa-

ratu suo sup decret. nō est baptizatus. S; si
 plures simul mergant p̄uez proferētes
 singuli formā ecclesiasticā/ego baptizo
 te. &c. cōfertur baptismus. Nec est iteratū
 sacramentū p̄pter illā verboz iteratiōem
 seu multiplicatiōem vt dicit. nisi cū hoc
 etiā iteraret⁹ &mersio siml. ¶ Sed esto q;
 duo sint baptizantes aliquē. quoz vnus
 sit m̄cus & dicat verba. & alius mutus &
 mergat p̄uez. nūquid est baptizat⁹. Dicit
 q; nō. q; in omni sac̄o h̄ntē p̄scriptam
 formā/illud qd solēnitatis est b̄n̄ diuidit
 sed illd̄ quod est necessitatis nequaq; Et
 ideo q; vtrūq; scz formā verboz & mersio
 sunt de necessitate sac̄i/ diuidi non p̄nt.
 vnde nō est baptizatus. ¶ In quinto ca-
 su scz vtrūq; ali⁹ possit seipsum baptizare.
 Scdm̄ canones p̄stat q; nō. & forte iō q;
 sub hac spē possit nimis differri bapti-
 mus. eo q; qñ veller posset seipm̄ baptiza-
 re. In sup sicut cōtra naturā est q; quis se
 ipm̄ generet. ita contra ratiōem videt esse
 q; quis seipm̄ possit regenerare. Verū/
 tamē si desideret baptismū. & nō sit ali⁹
 qui seipm̄ possit baptizare. si in illo statu
 moreret⁹/saluaret. eo q; esset baptizat⁹ ba-
 ptismo fluminis. qui supplet in necessita-
 te baptismū fluminis. ¶ In vltimo casu
 dicit q; si iocose cū intentōe tamē faciēdi qd
 facit ecclia/sup nō baptizatū p̄ferat verbo-
 rum formā/mergēdo in aquā. ipso tūc v̄l
 ante nō reclamāte baptizat⁹ est. q; tūc nō
 totū fuit iocosum vel ioculatoriū. eo q; in-
 tentio faciēdi qd facit ecclia/ ioculatoria
 nō fuit. Si autē totū fuit ioculatoriū vel
 ipse reclamasset. tūc nihil fieret. Et ponit
 iurispiti exemplū p̄ simile in stipulatiōe.
 Nam cū ludendo dicitur hec verba spō-
 des. spondeo. nō inducitur obligatio.

De qualitatib⁹ seu S

conditionib⁹ accedentiū ad baptismum.

Nunc dicendū est de cōditiōni-
 bus accedentiū ad baptismum.
 Et primo querit deficite accedē-
 te vtrū baptismū recipiat. Item
 vtrū dormientes possint baptizari. Item
 an amētes. Itē an inuiri. ¶ Ad primū dicit
 q; figus suscipit baptismi sacramētū. sed
 non rem sacramēti vel effectū. eo q; ponat
 obicem spiritui sancto. & gratie sacramē-
 tali. Vult enī aliquid/ quod stare nō pōt
 cum grā sac̄ali. s; cessante fictōe suscipit

effectum. Quis autē dicat fictus /z quis fictus recipiat caracterē /z q̄s nō. Dic in effectu post Raymundū in summa q̄ ille fictus qui se simulat velle suscipere baptis- mū /z omnino suscipere nō intendit. nō reci- pit sacramentū nec rē sacramēti. Sed qui exeri⁹ suscipiēs /se simulat interi⁹ dispo- sitū cum nō sit vel q̄ nō credit. vel q̄ in- deuotus. i. cū pposito peccādi accedit vel contēnit sacramentū id est nō reueret / ille nō suscipit rē sacramēti. i. grām. caracterē tñ suscipit. ¶ In sc̄do casu sc̄z de dormiē- tibus distinguūt. Aut q̄ ante dormitōnem habebāt voluntatē omnino cōtrariā /z re- pugnantē /z in ipsa cōtradictōe p̄stiterūt aut nō. Si sic. tūc dormientes si baptisen- tur / nihil recipiūt nec sac̄m nec rē sac̄i / vt p̄ extra de bap. c. Maiorē in fi. in an- tiq̄s. Si autē nō apparuerit talis volun- tas eoz. sed vigilātes institerint baptisa- ri. tūc si timeat de piculo / p̄nt dormiētes baptisari. ¶ Idē dicendū est de letargico /z de amentibus. De amentibus tñ distinguūt aliqui. Aut furia est p̄petua. aut non. Si sic. p̄ infantibus habēdi sunt. q̄ etsi nūq̄s voluerint baptisari. nūq̄s tamē etiā nolu- erint. q̄d sufficit ad baptismalē caracterē imprimendū. Si autē furia nō est perpe- tua. vtputa q̄n aliquis incidit in furores / vltamētiā. tūc distinguēdū est. sicut supra distinctū est de dormientibus. ¶ Ad illud autē quod querit de inuitis distinguēdū est. q̄ aut omnino ita fuerūt nolētes bap- tisari vt p̄ posse suo resisterēt /z resisterēt cū vsu rōis. quod dico p̄pter amētes. /z tales nullo modo recipiūt sacramentū. nec vt priores sunt rebaptisandi.

De patrinis et ad quid tenentur.

Postremo de patrinis tangen- dum est q̄ sint. ad quid tenentur. In cuius p̄sona respondeant. An excusent a mēdacio. ¶ So- lutio fm̄ Hugonē de sancto vict. patrinī vocant qui puulos ad baptismū offerūt vt regenerent ad vitā nouā. ¶ Et scias q̄ patrinī idonei / nō p̄nt esse infideles. cum teneant instruere puulū in fide catholica quod nō potest infidelis. ¶ Itē nec religi- ose p̄sone. p̄pter suspectā familiaritatez q̄ generat p̄ talē generalē p̄patritatē. ¶ Ad quid autē patrinī teneant. scias q̄ fm̄ au-

gusti. maxime tenent ad duo scilz monere ad virtutes. /z docere symbolū. /z orōnem dñicam. Dicit autē magister Albertus q̄ patrinī ad istā diligentiā obligant si tamē aliter nō instruatur puulū. S; q̄z p̄ntes sunt cōiter in istis circa puulos diligētes. Credo etiā /z pater n̄r / carant in ecclia. et mores p̄dicant. ac in bonis opib⁹ ostēdū- tur. in m̄gna p̄te excusant modo patrinī. Secus aut fuit in p̄mitiua ecclia. q̄ndo puuli inter infideles nutriebant. ¶ Dem q̄z patrinī in p̄sona puuloz respondēt. /z tñ valet cū ipsi patrinī dicunt credo. ac si puuli met dicerēt. sac̄m fidei patus sum suscipere. Nō v̄z videt. cū non habeant obicē cōtrarie volūtatis vel dissensus. et ad credendū ista / non repiat in eis vsus liberarbitrii. Patet ergo q̄ patrinī ita p̄ puulis respondētes nō mentiūtur.

De sacramento cōfirmatōnis /z p̄tinetibus ad ip̄m.

In materia autē sacramenti cōfirmatōis videndū ē priō. Utz istud sac̄m sit necessariū ad sa- lutē. Que sit prop̄a materia in hoc sac̄mto. Que sit p̄pria forma. Quis minister. Quis ei⁹ effectus. Quales ad cōfirmatōem accedere debēt. Et an ali- quis possit seipsum rēsentare.

An sacramentū cōfirmatōnis sit necessariū ad salutem.

Autē cōfirmatio sit necessa- ria ad salutē dubitari p̄t. Et videt q̄ sic. loquendo etiā non. quo ad esse bñ institutū. s; quo ad esse necessariū. maxime cū dicat Hugo de sancto vict. Quid p̄dest si p̄ baptismū a lapsu erigeris nisi etiā p̄ cōfirmatōez ad standū cōfirmeris. ¶ Ad q̄d dici potest q̄ vno modo loquēdi cōfirmatio necessaria est. alio modo nō. Necessitas enī duplex inuenit. quedā absoluta. /z quedā cōditō- nata. Absoluta est. q̄ illud sine quo res eē nō potest. necessariū dicat. Sic baptism⁹ necessarius est ad salutē. quia sine eo non est salus. nisi cū necessitas excluderz sacra- mentū. Sic etiā penitentia necessaria est ad salutē post lapsum in mortalē culpam. Et isto modo cōfirmatio nō est ad salutē necessaria. Alio modo dicat necessitas cō- ditionata. i. fm̄ qd vt si homo nō debeat

debilitari/necesse est bñ comedere Et isto modo dici p̄t q̄ cōfirmatio/ad salutē est necessaria. Nā ad hoc q̄ debeat vita spiritalis ⁊ salus in baptismo adeptā/robuste cōtra hostes spūales custodiri/necesse habet hoc sacramēto p̄firmari ⁊ cōfortari. Datur enī hoc sacramētū ad robur. Unde dicit hugo de sancto victo. illō qd̄ supra allegatū est. Quid p̄dest. rē. Nō qz sine cōfirmatione nō valeret baptismus ad salutē. qz hoc falsum est. sed qz frequēter in pugna spūali/ ex debilitate virtutis spūalis/ accideret etiā facilitas cadēdi. ⁊ proinde dānatio. nisi esset confirmatio.

Que sit propria materia in sacramento cōfirmationis

Materia autē huius sacramenti debita est crisma. qd̄ p̄ficitur ex oleo oliuaz. ⁊ balsamo. p̄ consecrationē ⁊ sc̄tificatōem p̄t̄ficis. **Rabanus de naturis rez.** Balsamus in crismatis cōfectiōe/ liquorī oliuē cōmisceri. ⁊ p̄t̄ficāli bñdictiōe solet cōsecrari. Unde aliō oleū q̄ oleū oliuaz vt cōiter dicit. vel oleū ⁊ balsamū nō cōsecrata/nō sunt. nec esse p̄t̄ materia huius sacramēti. **Hec est simile de baptismo.** in quo in necessitate p̄t̄ esse materia aq̄ nō cōsecrata. qz baptismus sac̄m est necessitatis. ⁊ iō in necessitate/ sine mora bñdictiōnis. cū forma eccl̄astica baptisat. Cōfirmatō autē nō est sac̄m necessitatis. eo q̄ multi nō cōfirmati saluant. dūmodo cōntemp̄ sac̄ri nō interueniat. Jō etiā in necessitate/ oleo nō consecrato/ non potest quis confirmari.

Que sit forma in sacramento cōfirmatōis.

Hoc enī verborū quibz vtuntur ep̄i duplex est. Et fm̄ q̄sdaz talis est. Signo te signo crucis ⁊ cōfirmo te crismate salutis in nomine patris. rē. Scdm̄ alios talis est. Firmo te signo crucis ⁊ crismate salutis in noīe patris. rē. Sed primus modus generalior est. eo q̄ generali⁹ dicant̄ priora verba in p̄secratione. **Et nota cū hoc sacramētū ordinatū sit cōtra debilitatē ex fomite surgentē. q̄ nō tota purgat̄ in baptismo. sed remanet debilitas ad exercitiū. ⁊ sit duplex debilitas in nobis sc̄z in**

terior ⁊ exterior. indigem⁹ primo vt tollat̄ a nobis interior que est verecūdia noxia/ cōfiteudi nomē xp̄i. q̄ tollit̄ de iure in cōsignatione ⁊ imp̄sione crucis in fronte. in qua cōscribūt̄ vexillo summi ipatoris in quo ipse de hoste trīūphauit q̄ oēs pudorē debet euacuare. ⁊ gl̄am sup̄inducere multiformē. Exemplū de portantibz insignia regis in armis suis. Unde dicit paul⁹ ad gal. vlti. **Dibi absit gloriari nisi in cruce dñi nostri iesu xp̄i.** Ad absolutiōnē ergo hui⁹ verecūdie/ fit in cōfirmatione/ cōsignatio crucis in fronte. vbi locus est verecūdie. ⁊ dicit̄ cōsigno te signo crucis. **Indigem⁹ etiā vt tollat̄ a nobis debilitas exterior. q̄ est flexibilitas seu instabilitas ad standū exteri⁹ in cōfessione noīis xp̄i/ corā regibz ⁊ principibus mūdi.** Ad hoc fit cōfirmatio crismate salutis. qd̄ designat ipsa inūctio. vt sicut inūctio per subintratiōnē in substantiā corp̄is ministrat ei fomentū hūoris/ ne desiccet ⁊ rigeat in pugna. ita ipsa inūctio crismatis robustos ⁊ intrepidus nos efficit ad resistendū p̄tra principes hui⁹ mūdi. hoc est p̄tra pctā ⁊ p̄tra principes tenebrarū. hoc est cōtra demones. Et ad istud robur cōferendū dicit. **Cōfirmo te crismate salutis.** **Et notandū q̄ quibus nulla forma verborū legat̄ quibz cōfirmabāt apli. imo vt videt̄ Actu. viij. tm̄ vsi sunt p̄ cōfirmatōe impositiōne manū. tm̄ credūt maiores/ eos nūq̄ sine verbis nec sine materia crismatis. determinata/ p̄firmasse.** Cui⁹ argumentū est q̄ in lib. de eccl̄iast. hierarchia beati dionysij. qui cū aplis fuit/ habetur exp̄ssum capitulū de p̄ficiēdis ⁊ in rēplo offerēdis. vbi loq̄tur de sc̄tificatōe crismatis. **P̄t̄ hic multa queri ⁊ s̄l̄t̄ solui vt supra q̄sitū est i tractatu de baptismo.**

Quis sit minister sacramenti cōfirmatōis.

Et autē minister in hoc sac̄o solus ep̄s. cuius ratō assignat̄. Nam rē aliquā statuere vel facere minorū est. sed factā confirmare est maiorū. Et ita baptisare/ oīm sacerdotū minorū est. cōfirmare vero p̄ baptismū/ maiorū est sc̄lz ep̄oz. In sup̄ res hui⁹ sacramēti/ spūalanc⁹ est. vel grā ei⁹/ collata ad robur cōtra debilitatē ⁊ timiditātē ex fomite p̄cedentē. et iō cōueniēs q̄

Compendiū theologie

quo ad signū sacramentale ab eo qui plenitudinē prātis et vigoris habet descendat. **S**i autē obijcias. si solus ep̄s hoc facere potest. aut ergo hoc habet ex ordine aut ex iurisdicōe. Si ex ordine. ergo hoc etiam poterit simplex sacerdos. quia episcopus nullū habet ordinē quē non habeat sacerdos ad min⁹ fm̄ eos qui ep̄atum nō ponūt esse ordinē. Si autē ep̄s hoc habet ex iurisdicōe sequit̄ q̄ electus cōfirmat̄ ante cōsecratiōem oīmodā habet iurisdicōem. **T**u dic q̄ hoc sc̄z q̄ sol⁹ ep̄s potest cōfirmare nec ex ordine tm̄ nec ex iurisdicōe tm̄ habet. sed ex utroq̄ simul. **U**n̄ hoc annexū est officio ep̄ali/ sicut cōsecratiō eccl̄iaz et ordinatio clericorū. et relatiō virginū et hm̄ōi. **S**ed q̄d si aliq̄s ep̄us cōfirmet crismate/ nondū baptisatū siue nondū xp̄ianum. et fiant om̄ia que exigitur ad collatiōem hui⁹ sacramēti. nunq̄d sacramētū tale est isti nō baptisato collatum? Dicūt fere om̄es q̄ nō. eo q̄ baptisatus sit ianua et fundamētū om̄iū sacramentorū. Et sic ubi nō nisi p̄ baptismum pōt ad alia sacramēta iter haberi. sic nec ad alia sacramēta potest sine baptismo sup̄edificari. Sunt alij qui videntur modo contrario sentire.

Quis sit effect⁹ sacramenti confirmatiōis.

DEniq̄ effectus hui⁹ sacramēti p̄ supra dicta in pte ptz. **S**c̄m̄ enī Rabanū effectus hui⁹ sacri est roboratio p̄ sp̄m̄ sc̄m̄. vt sc̄z intrepide p̄dicet aliquis q̄d ipse accepit. Et dicit magister in. iij. sentētiarū q̄ effectus ei⁹ est donatio sp̄s sc̄i ad robur sc̄lz cōtra debilitatē vel instabilitatē a fomite pcedētē. **S**i quis autē obuiauerit dicēs q̄ idē est effectus eucharistie. sc̄z roboratio sp̄s sc̄i. qz panis cor hoīs cōfirmet. et q̄ ita sup̄fluit istud vel illud sacramētū. Dic q̄ vario mō est robur et effectus isti⁹ et illius sacri. qz effectus cōfirmatiōis est per se. effectus vero eucharistie per accēs. **U**el dic quo ad duo tenemur sc̄lz ad credendū articulos fidei firmit̄. et cōfitendū exterius audaciter. iuxta illud ad **R**ho. r. **L**orde credit ad iusticiā. ore autē cōfessio fit ad salutē. Et ideo duplici indigem⁹ roboratiōe. **U**na que int⁹ nutriat nos et cōfirmet ad credendū. et est panis vite q̄ cor

homīs cōfirmat. Et alia q̄ cōfortet et cōfirmet nos ad audacius cōfitendū nomē xp̄i exterius. et hec est cōfirmatio. **U**n̄ q̄ntum ad hūc respectū recte recipit eucharistia interius et cōfirmatio exterius.

De qualitate accedentiū ad sacramētū confirmatiōis.

DEqualitate accedentiū querit̄ primo q̄ etate accedere debent. **I**te an ieiuni vel pransi. qz de cōse. di. v. d̄z vt ieiuni veniant p̄fecte etatis et moneant̄ cōfessionē pus facere. vt mundi/ donū sp̄s sc̄i valeat accipere. **S**ed dic q̄ vtriusq̄ etatis hoīs sc̄lz puerilis et iuuenilis simul accedere pōt. Et melius ac securi⁹ est q̄ pueri cōfirmant̄. qz q̄uis etas imatura/ tentationes et fortes motus concupiscētie nō sentiat/ p̄parat̄ tm̄ ad pugnā sp̄salem cū xp̄i. pus tērationis aduenerit. et bonū ac securum est/ semp̄ paratū esse. **D**ecretū autem illud allegatū de adultis loq̄tur. qui tenentur ad illa que tangit. **A**d aliud dicitur q̄ propter sacramēti reuerentiā decet vt ieiunus recipiat et a ieiuno cōferat̄. si tamē aliter propter raritatē et carentiā ep̄orū fiat non nocet. meli⁹ est enī etiā post prandiū cōfirmari dū potest haberi ep̄s. q̄ ipso recedente sacramēti pati dilatiōem. **S**ed nunq̄d aliq̄s ad hoc sacm̄ suscipiendum posset seipm̄ p̄ntare ep̄o? **D**icit q̄ non. qz cōfirmandus debet significari seu p̄ntari tanq̄ nō habēs propriā virtutē ad stādū sed indigēs vt ab alio statuatur seu stabilizetur. et ideo ab alio est p̄ntandus. **I**n fine nota q̄ cōfirmatus fm̄ morē cōmunē se debet p̄ septē dies obseruare a lotionē capitis et frōtis. p̄pter inunctiōem crismatis et dignitatē hui⁹ sacramēti. **I**n sup̄er dicit hugo de sancto vict. tāto tēpe debet cōfirmatus vinctiōem cōseruare in capite vt sc̄z caput nō lauet. quāto aduentus spiritus sancti celebrat̄. hoc est dieb⁹ septem. vt aduentū spiritus sancti ad se totidē diebus agat quot agit vniuersal̄ eccl̄esia aduentū spiritus sancti sup̄ ap̄los sc̄z in pentecoste. **Q**uid autē sit hic res et q̄d sacramētū? **D**ic q̄ sacramētū est ipsa cōsignatio que p̄ manus ep̄i fit in fronte cōfirmati ex crismate vt supra tactū est. sanctifico. **R**es vero sacramēti est ipsa gratie sp̄s ritualis datio ad robur. contra debilitatē

seu instabilitate ex fomite procedente.

De sacramento eucharistie / et pertinentibus ad ipsum.

¶ Tertio loco se offert tractat de corpore christi seu de eucharistia. Ubi primo tagedum venit tempus institutionis eius. Que utilitas eius. In qua materia celebrat. Que in eo sit precisa forma verborum. Quis eius effectus. Deinde tanguntur aliqua de hoc corpore christi. De conditione recipientium. De conditione ministri.

De tempore institutionis sacramenti eucharistie.

¶ De sacramentum ut plures volunt in die cene plene institutum fuit et habuerunt verba consecrationis plena efficacia a tempore illo usque nunc. quantam modo habent. Alij volunt quod tunc forma verborum perfecte tradita fuerit. sed quod virtus verborum usque ad pascha suspensa est. Unde secundum eos non potuit corpus christi confici in illo triduo eo quod verba illa virtute sua et passione. sepultura. lateris apertione. et resurrectione christi. propter ferunt. que omnia repugnant per signacula que in missa fiunt. Sed credo quod prior sententia verior sit. Alioquin si christus ulterius per decem annos post cenam illam vixisset / non confecissent apostoli virtute illorum verborum quod non reputat verum.

Que sit utilitas

¶ Signantur hic plures utilitates. que cause sunt quare institutum est hoc sacramentum. Est autem prima et principalis. ut sicut homo per esum ligni vitæ perdidit vitam. ita recupet per esum ligni vite. Secunda causa prima huic est. ut hic scilicet sit aliqd nutrimentum hominis spirituale. secundum illud psalm. panem angelorum manducauit homo. Tertia ut vni ante membra corporis christi suo capiti. Hic enim cibus conuertit cibantem in se vni quod sibi membra cibantia. Unde aug. in libro confessionum omnium loquens sub nomine christi. Non me mutabis in te sicut cibum carnis tue sed tu mutaberis in me. Quarta causa est. ut auget meritum fidei que in hoc sacramento maxime meretur. quam causam tangit magister in. iij. sententiarum di. xij. Quinta est sub-

leuatio spei. ut recipiamus in celo sua. quo hic recipimus semetipsum. quam causam tangit Chrysost. sup ioh. Sexta est dilatio charitatis que huius sacramenti sumptione auget. eo quod sit sacramentum amoris. ut dicit hilarius. Septima diminutio venialium sicut infra tanget. (meti.

De materia sacramenti

¶ Materia huius sacramenti non est res vna sed triplex. scilicet panis triticeus. et vinum aqua mixtum. quibus christus ea in carnem et sanguinem suum conuertendo / contulit vinum talem ut essent materia huius sacramenti. Unde alexander papa de consecra. di. ij. In sacramento / rum oblationibus que inter missarum solemnias domino offeruntur. panis tamen et vinum aqua per mixtum. in sacrificium offerantur. Unde quis non legat in euangelio. estimat tamen aqua simul cum vino in calice domini fuisse. Unde damasc. Lapiens calicem ex vino et aqua / tradidit eis dicens. bibite ex hoc omnes. Item de consecra. di. ij. A domino admoniti et instructi sumus. ut calicem domini cum aqua mixtum / secundum quod dominus obtulit / offeramus. Sed hic plura scire oportet. An. s. primo deficiente aliquo istorum / conficiatur. Item an possit confici de pane siliginoso. Item an de azimo tamen. vel de aliquo modo fermentato. Item an confici poterit si vinum tam modicum fuerit. ut omnino sit ab aqua absorptum. Item an sine aqua possit quis conficere. Et quantum de aqua in calice sit apponendum. Item an panis transseat in carnem et sanguinem et animam et deitatem. et si militer vinum in hec etiam omnia. Item an aqua transseat tamen in sanguinem. vel prius transseat in vinum et deinde illud vinum in sanguinem. Item an in alio liquore liceret hoc sacramentum celebrare. Rationes. Ad primum dicitur secundum opinionem eorum qui dicunt quod in ultimo instanti. platiōis parte clausule scilicet hoc est corpus meum fit transsubstantiatio panis in carnem christi. et est ibi christus perfectus sub specie panis. Deinde. platis verbis super vinum fit ibi sanguis christi per conuersionem. et est ibi totus christus. Sed hanc inquam opinionem que probabilior apud multos habetur. dicendum est quod antequam aliqd dicatur super vinum. est facta panis transsubstantiatio in corpus christi. Alioquin deciperet ecclesia adorando illam hostiam in eleuatione. Unde quisuis vinum deesset / facta tamen esset illa transsubstantiatio

Compendiū theologie

panis in corpus christi. Eadem ratione dicunt q̄ dictis verbis sup̄ vinū etiā absente pane/fieret sanguis christi /z totus christus esset sub specie vini. Peccaret tamen mortaliter / qui sciēter p̄termisso altero /cōsecraret. nisi forte ab infidelibus / tempe consecratōnis impediret. Si autem alias. z aliter defectum alicui⁹ predictorū / missa iā incepta /deprehēderet nō deberet consecrare. nisi ante platōem verborū consecratōnis / posset defectū caute supplere. Si autē pane consecrato /vi ab infidelibus aut alijs /vel infirmitate. vinū consecrare impediret / tūc vnus alius sacerdos /ad verba sequētia deberet incipere scilz ad ea que p̄tinēt ad consecratōnem sanguinis /z p̄ficere. Si vero tātum deesset aqua / dicitur q̄ omittēs grauit̄ peccaret z grauiissime si sciēter cōsecraret. conficeret tamē. Quāuis enī aqua sit de necessitate sacramenti / nō tamen adeo est de necessitate / quin tūc sine ea fieret sacramentū in specie vini. Cui⁹ ratō et hoc habet. quia si aqua vino admisceat̄ ad hoc q̄ inde cōficiatur oportet ita modicā esse vt absorbeat̄ aqua a vino vt totū sit vinū z tunc inde cōficiatur. vnde pus trāsīt aq̄ in vinum q̄s inde cōficiat̄. Quare ergo ex hoc vino non cōmixto sicut ex illo mixto cum eiusdē speciei sint / confici nō possit non video. Verū tamen decretū quoddā de consecra. distin. ij. videt̄ velle cōtrariū. vbi apparatus dicit / q̄ fm̄ aliquoz opinionē / in predicto casu nō fit consecratio.

Z In secundo casu. vtz scilicet de pane siliginoso possit confici. dicit̄ q̄ non. Si autem enī non potest baptisari nisi in aqua. immo mersione facta in vino ceteris etiā omnibus alijs rite seruatis. nō est baptisatum. Sic propter institutōem primariā huius sacram̄ti / que statuit fieri in pane triticeo / nō potest cōfici de pane alio. Sz quid si tritico fuerit siligo admixta. Dic q̄ dūmodo maior ps sit frumentū / sufficit. Et dico maiorē p̄tem in quantitate et virtute. vt scilicet a frumēto absorbeat̄ quicqd̄ est ibi de nō frumento. alioquin nō esset panis triticeus. z p̄inde in eo cōfici non posset.

In tertio casu quando scilz conficit̄ de pane fermentato sicut conficiūt greci. dicunt fere om̄es / q̄ non sine graui peccato p̄ficiūt de fermentato. Quia tamen fermēti admixtio /speciem z virtu-

tem fermenti siue panis triticeī non destruit / dicunt q̄ si conficit̄ de fermentato / q̄ cōsecratum est. Et ponunt ecēplum de baptisimo. qui debet fieri in pura aqua. et tamen fm̄ eos si aliqd̄ de alio liquore admisceat̄ / quod possit ab aqua omnino absorberi. z ita aliquis baptisatus fuerit. q̄ vere baptisatus est. eo q̄ adhuc remaneat aqua in specie z virtute sua. Secundum tamen Huguelinū in apparatu suo. qui de fermentato conficit̄ nihil agit. P̄ior tamē opinio est probabilior.

In quarto casu dicit̄ a magnis. q̄ ex quo tam modicum apponitur de vino / vt omnino ab aqua absorbeat̄. cum aqua tūc magis colorata dici debeat z sit q̄s vinum / et de aq̄ confici non possit / p̄ consequēs nec de tali mixtura confici poterit. Unde fm̄ istorum opinionē / illi nō conficiūt qui panum lineū in vino intinctum / per totum annū cōseruant / z in tempe sacrificij / particulam eius in aqua calicis abluūt. vt legitur de consecra. distin. secūda. ca. Cū omne. Opinio quorundā decretistarum tenet cōtrariū scilz q̄ conficiat̄ cum vino ab aqua absorpto. sicut recitat magister Bal. in summa.

Quoad quintum vero / scilz an sine aqua possit confici. et quātum sit apponendū de aqua patet p̄ antedicta respōdendo ad primum / et ad hoc precedens. scilicet q̄ tam modicū vt a vino absorberi possit.

Ad sextum autē in quo querit̄ an panis trāseat in carnem sanguinē. animā. et deitatem. z similiter vinum. Dicēdū q̄ totus christus est sub vtraq̄ specie. sed tamen tantū panis trāsīt in carnem christi z vinū in sanguinem. Sed quia totus christus inseparabilis est ideo sub specie panis est caro p̄ conuersionem et transsubstantiatōem. z sanguis et anima z deitas p̄ cōcomitantiā. eo q̄ caro eius sine sanguine anima z deitate nūq̄ sit. virtute enim verborū est principaliter ibi caro z consequēter cetera om̄ia xp̄i. Unde christus totus est ibi verborū virtute. sed tamen caro principaliter z cetera consequēter. Et sub specie vini tātum est sanguis christi p̄ conuersionē z transsubstantiatōem. reliqua autē christi om̄ia p̄ cōcomitantiā.

Ad septimū vero quo querit̄ an aqua transeat in sanguinem vt tantum in vinū. dupliciter respondet̄ fm̄ duplicem opinionē. Ponit enim quedā

opinio q̄ aqua non transeat in sanguinē christi verum. sed tantū est ibi ad signifi-
candum populū fm̄ q̄ dicit̄ de consecra-
disti. ij. ca. Lum̄ om̄e. Lum̄ in calice chri-
sti aqua vino misceat̄ christo populus ad-
unat̄ id est adunari signatur̄ illa opinio
cui magis credere possum/ponit q̄ aqua
transit in sanguinē. sed hoc cum pus est a
vino absorpta ⁊ ita verum est quodāmo-
do q̄ aqua nō transit in sanguinē scilicet
immediate. quia nō transit nisi prius sit
absorpta a vino ⁊ quasi facta vinū. et sic
nō contradicit priori opinioni. **A**d vl-
timū scilicet an de aliquo alio liquore lice-
ret conficere. Dic q̄ nō. Sed nūquid con-
fici possit in agresta? Item nūquid de ace-
to? Ad primū istorum dic q̄ nō. nisi tūc
cum visibiliter in ipso aspectu incepit vi-
num apparere. ⁊ gustus iudicet vinū esse
vel vini saporem habere. Ad secūduz isto-
rum dicēdum. q̄ si acetū fuit de vino. tūc
potest de eo confici. aliter nō. quibus ego
non credo. eo q̄ (vt vult philosophus in
metaphisica sua) acetū non est vinū. neq̄
potest fieri vinū. ⁊ ideo de aceto nō potest
fieri confectō. sed de vino acido potest. li-
cet nō sit tutum de vino acido cōficere. p̄-
pter reuerentiā sacramēti. Et ita sentiunt
doctores theologi. priori vero consenti-
unt quidam decretiste.

Que sit forma ver- boz̄ precisa in sacramēto eucharistie.

Prima autem verboz̄ que pri-
nent ad consecratōnem hec est.
Hoc est corpus meum. ⁊ nihil
amplius. vt volūt fere omnes.
Quenim additur. Accipite ⁊ comedite ad
vsum̄ p̄inet sacramēti ⁊ nō ad cōfectōem
⁊ ideo non dicit̄ esse de forma. Hec etiam
est forma verboz̄ in consecratōne sangui-
nis. Hic est calix sanguinis mei. noui et
eterni testam̄ti. mysteriū fidei. qui pro vo-
bis et pro multis effundet̄ in remissionē
peccatorū. Unde quis nō legant̄ omnia
verba hec seriatim in euāgelio. credēdum
tamē est q̄ illa habeat ecclia ex speciali tra-
ditione domini. Qd̄ patet ex verbis apo-
stoli prime ad corin. xi. cap. Ego enī acce-
pi a dño quod ⁊ tradidi vobis qz̄ dñs ⁊c.
Et quia forma verboz̄ illorum/vehemē-
ter impressa fuit cordibus discipulorū ⁊
in quotidiano vsu/ideo non est adeo dili-

genter ab apostolis scriptum/sicut fuit a
christo factum ⁊ dictum. vt videt̄ velle da-
masenus. **S**ed tunc queres an solis
his verbis possit nunc confici. non addi-
tis oratiōibus precedētib⁹? Item an im-
mutata in aliquo ista forma possit v̄bis
illis confici corpus christi. vt potest ad-
deret̄ aliquid vel minueret̄. vel mutaret̄.
vel corruptiue pronūciaretur? **A**d pri-
mū dicitur fm̄ multos ⁊ magnos/q̄ pos-
sit confici solis illis verbis dñi prolatis
a sacerdote. tamen ⁊ cū apparatu cōueni-
ente. fm̄ constitutōem apostolorū ⁊ eccle-
sie. Lum̄ his solis verbis in primaria in-
stitutōne. facta benedictōne hoc sacramē-
tum cōplete consecratū sit. Quod confir-
mare videt̄ sententia alberti in suo lib̄ de
sacramentis qui ait. Quomodo potest q̄
panis est/corpus christi esse. Confectiōe
quidē verbis ⁊ sermonibus dñi Iesu. Nā
per omnia alia que dicuntur/laus deo defer-
tur. Verū tamen grauissime peccaret qui
aliter faceret. etiā in quacūq̄ necessitate.
hoc est qui verba precedētia sciēter omit-
teret. Eo q̄ hoc sacramētū nō est simpli-
cis necessitatis. vnde sic nō possz̄ eum ne-
cessitas excusare. Alij estimant q̄ sine pre-
cedētib⁹ que dicuntur in secreto misse/non
fieret confectō. Et hoc propter statutum
ecclesie. Primū tamen videt̄ aliquib⁹ ve-
rius. **I**n secūdo casu supra posito p̄-
cipali distinguūt. qz̄ in tali trāsmutatōne
vel corruptōne verboz̄/ aut intendit̄ he-
resis aut non. Si sic creditur q̄ illis ver-
bis nō cōficiatur vt sup̄ius est dictū in cō-
simili de baptismo. Si autē nō intēditur
heresis. adhuc distinguitur. qz̄ aut tali fa-
cta mutatōe seu corruptōe vel additōne/
stat adhuc sufficiēter sensus verboz̄. aut
nō. Si nō stat. creditur q̄ nō cōficiatur.
vt si dicatur. Hō est hoc corp⁹ meū. vel h
est corp⁹ meū scz̄ thome vel hm̄i. Si autē
sensus v̄boz̄ stat. creditur q̄ platis v̄bis
q̄cūq̄ etiā trāspositōe vel corruptōe/ etiā
in quocūq̄ vulgari fiat/ cōficiatur sacm̄
qm̄ (vt dicit̄ huguelin⁹) nō multū curan-
dū est de mō fm̄onis/dūmō res itēgra sit
Aliq̄ videt̄ur oppositū sentire. q̄s tm̄ vi-
det̄ mouere statutū ecclie. q̄ nec addendo
vel minuēdo nec trāspōnēdo pmittūt ir-
ritare.

Quis sit effectus

Compendiū theologie

Effectus autē hui⁹ sacri ponit̄ duplex fm magistrū in sententijs. Scdm ipm enī duo efficit̄ scilicet charitatis augmentū. et infirmitatis hoc est venialis peccati diminutionē. Possunt et alij assignari hui⁹ sacramti effectus iuxta eius supra tactas et declaratas vtilitates. Hos autē effect⁹ seu vtilitates/ibi recitat. qz isti sunt notabiliores. ¶ Sed ex quo ponit̄ q̄ valet ad diminutionē venialiu. Queres an ei⁹ sumptio/in aliquo casu debeat omnia venialia. Itē an in aliquo casu valeat ad deletiōez peccati mortalis. Itē an si debeat veniale debeat ei debitas penas. ¶ Ad primū dicit̄ fm illos qui dicūt. Sine veniali non possit hic quis viuere. q̄ nūq̄ delet omne veniale quin aliqd relinquat. Semp enī relinquit̄ in aīma minor amor dei q̄ esse debeat. Eo q̄ in via fm Augusti. nō implet̄ ex toto hoc preceptū. Diliges dñm deum tuū ex toto corde tuo rē. Et minor amor dei/est peccatū veniale fm Augusti.

¶ Ad scdm scilicet an debeat mortale peccatū. dicit̄ q̄ nō. qz istud sacramtū non ordinat̄ cōtra mortale peccatū. Cum enī triplex sit culpa. scz originalis cōtra quā specialr̄ baptismus ordinat̄. et actualis. q̄ duplex est. scz mortalis cōtra quā specialr̄ liter ordinat̄ penitentia. et venialis cōtra quā ordinat̄ eucharistia. Patet q̄ de se tātum veniale debeat. ¶ Ad tertiu dicit̄ q̄ delet veniale. et penā ei debitā. hoc tñ intellige fm magis et min⁹. fm scz q̄ magis aut minus afficit̄ conficiēs vel recipiēs hoc sacramtū ad mortē ad passionem christi. que in ipsius eucharistie sacramento representatur.

Aliqua de vero corpore christi.

Hic breuiter tangunt̄ aliqua de ipso corpore christi. Primo scilicet qualiter post fractionem factam in speciebus panis/ totus christus sit sub qualibet particula. qui prius totus fuit sub tota hostia. Item an corp⁹ christi ventrem intret. et si sic quōdiu ibi existat.

¶ Ad intelligendū autē qualiter tot⁹ christus est sub qualibet parte hostie qui prius fuit totus sub tota hostia. datur aliquale exemplū de speculo. In speculo enī integro/ apparet vnica imago scz inspicietis.

si tamē sit solus vnus inspicies. fracto autem speculo. in qualibet parte fractionis/ eadem apparebit imago. si tamē inspicies eandem particulam inspiciat. Ita christus qui est imago dei patris/ sub hostia integra tot⁹ est. et post fractionem hostie/ imago eadem/ idemque christus/ sub qualibet fractionis particula remanet. ¶ Ad scdm scilicet vtrū in ventrem vadat. Dicit̄ fm quosdā q̄ dum est in ore adhuc presens est sub illis speciebus sed statim cū glutitur corpus christi transit in mentē. et species ille panis et vini in ventrē. Alij quibus magis credendū est dicunt q̄ intrat in ventrē. et ibi tamdiu remanet quōdiu species ille sunt incorrupte. et cum species desinūt ibi esse panis et vini/ desinit etiā ibi esse caro et sanguis christi. Quod etiā cōtingeret in pitide si per diutinā conseruationem corrūperetur et perirent ille species. Nec obstat verbū Augustini q̄ videtur mouere eos qui sunt in priore opinione. scilicet q̄ quōdiu est in ore/ tamdiu est in mēte. nec datur in secessum. sed rapitur in excessum. Per hoc enī non negat Augustinus quin vadat in ventrem. sed negat q̄ traiciat̄ in alimentū corporis et q̄ digeratur in stomacho. et q̄ pars trahatur ad epar. et formetur in sanguinem quo restaurēt̄ deperdita corporis. et per impuriōz in secessum vadat. sicut est videre in cibo corporali. Hoc enim nefas esset dicere. immo etiā cum assensione cogitare.

De qualitate seu conditione recipientium.

Unde de conditione recipientium restat aliquid tangendum. Et primo querit̄. An possit sumi ab illo qui est in peccato mortali. Et an debeat hoc sacramtū in aliquo casu existenti in peccato mortali dari. Item an existenti in peccato mortali/ possit loco eucharistie dari hostia nō consecrata. Item an possit sumi ab eo qui nocturna illusionē pollutus est. Et an a menstruata. Item an ab eo qui nocte precedēte cognouit uxorem suam. Item an licet cognoscere uxorem suā/ die receptionis. Item querit̄ quare nō datur eucharistia populo sub vtraque specie. ¶ Rñdē in pmo casu et dicit̄ q̄ aut aliq̄s scit se eē in peccato mortali an nō. Si scit. peccat mortalit̄ sumendo